

Drammen tingrett - TDRAM-2014-182097

Instans	Drammen tingrett - Dom.
Dato	2015-07-02
Publisert	TDRAM-2014-182097
Stikkord	Strafferett. Grov menneskehandel. Straffeloven § 224 fjerde ledd, jf. første ledd bokstav b, straffeloven § 270 første ledd nr. 1 jf annet ledd jf § 271.
Sammendrag	Tre tiltale, en 65 år gammel mann, hans datter (37) og hennes eksmann (35) fikk alle tre fengselsstraff for grov menneskehandel. 65-åringen ble dømt til 5 år og 6 måneder i fengsel, 35-åringen til 4 år og 6 måneder og 37-åringen til 3 år og 6 måneder. De to mennene ble dømt for grov menneskehandel, mens kvinnen ble dømt for grov menneskehandel og grov økonomisk utroskap. Tingretten mente alle tre hadde opptrådt forsettlig. (Sammendrag ved Lovdata.)
Saksgang	Drammen tingrett TDRAM-2014-182097 (14-182097MED-DRAM).
Parter	Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Kristian Nicolaisen) mot N01, N02 og N03 (for disse: advokatfullmektig Camilla Høie, advokat Torgeir Tønsager Falkum).
Forfatter	Tingrettsdommer Oddbjørg Angell. Meddommere: Odd Treffen, Kristin Ødeskaug Samuelsen og Tine Elfrida Hoel.

Innholdsfortegnelse

Drammen tingrett - TDRAM-2014-182097	1
Innholdsfortegnelse	2
Rettens vurdering	8
Partene	8
Arbidsforholdene ved gartneriene	9
Lønnssystemet ved [firma2]	13
Lønnssystemet ved [firma1] Gartneri	15
Tiltalens post IV og V. Uteholdt omsetning og merverdiavgiftsbedrageri - N01	16
Tiltalens post II bokstav a). Trygdebedrageri - N01.....	18
Tiltalens post II bokstav b). Trygdebedrageri N02.....	19
Tiltalens post III. Utroskap- N03.....	21
Tiltalens post VI. Manglende fremvisning av regnskap ved kontroll - N02	22
Tiltalens post VII - X. Arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid - N01 og N02	22
Tiltalens post I. Menneskehandel.	23
Sivile krav	26
Straffutmåling	30

N01, er født 0.0.1950 og bor i [sted2]. N02, er født 0.0.1979 og bor i Drammen. N03 er født 0.0.1977 og er bosatt i Drammen

Ved tiltalebeslutning utferdiget av Oslo Statsadvokatembeter 31.10.2014 er de satt under tiltale ved Drammen tingrett for overtredelse av

I Straffeloven § 224 fjerde ledd, jf første ledd bokstav b

for ved misbruk av sårbar situasjon og/eller annen utilbørlig adferd å ha utnyttet en person til tvangsarbeid. Handlingen ansees som grov menneskehandel idet det særlig er lagt vekt på at handlingen gav betydelig utbytte

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 1 N01.

I årene 2008-2011, i perioder på ca 6 måneder per år, ved virksomheten [firma1] Gartneri AS i [adresse1] på [sted1] i Modum, utnyttet han N04s sårbarhet i hjemlandet og/eller under oppholdet i Norge og/eller ved annen utilbørlig adferd til tvangsarbeid, og/eller forledet ham til å la seg bruke til slikt formål. I de nevnte perioder måtte han jobbe sammenhengende, med kun korte pauser, ca 12-14 timer daglig, med unntak av 1 dags arbeidsfri per sesongarbeidsperiode. Først etter endt sesongarbeidsperiode mottok han til sammen omkring kr 18-20 000,- netto i lønn for den samlede arbeidsperioden. Skattepenger til gode ble tatt ut og/eller hevet uten at N04 fikk beholde disse. Det ble ikke utbetalt feriepenger eller overtidsbetaling. Arbeidstillatelse, reise til Norge, retur til India, herunder booking av billetter, betaling av billetter samt henting/bringing til flyplassen, ble arrangert uten hans innflytelse. Under oppholdet i Norge ble han fratatt sitt pass når han ankom landet, hvorpå passet først ble tilbakelevert ved avreise. Han måtte underskrive på dokumenter til opprettelse av lønnskonto, disponentfullmakter samt arbeidskontrakt som han helt/delvis ikke forstod innholdet i, og som senere ble misbrukt. Under oppholdet i Norge måtte han bo på [firma1] Gartneri AS' område og han hadde begrenset bevegelsesfrihet. Handlingen anses som grov som følge av at handlingen ga et betydelig økonomisk utbytte.

b)

Gjelder nr. 2 N02 og nr. 3 N03.

I årene 2009-2012, i perioder på ca 6 måneder per år, som deleiere i firmaet [firma2] på [adresse2] i Lier, utnyttet de N05s sårbarhet i hjemlandet og/eller under oppholdet i Norge og/eller ved annen utilbørlig adferd til tvangsarbeid i firmaet [firma2], og/eller forledet ham til å la seg bruke til slikt formål. I de nevnte perioder måtte han jobbe sammenhengende, med kun korte pauser, ca 12-14 timer daglig, med unntak av 1 dags arbeidsfri per sesongarbeidsperiode. Først etter endt sesongarbeidsperiode mottok han til sammen omkring kr 18-20 000,- netto i lønn for den samlede arbeidsperioden. Skattepenger til gode ble tatt ut og/eller hevet uten at N05 fikk beholde disse. Det ble ikke utbetalt feriepenger eller overtidsbetaling. Arbeidstillatelse, reise til Norge, retur til India, herunder booking av billetter, betaling av billetter samt henting/bringing til flyplassen, ble arrangert uten hans innflytelse. Under oppholdet i Norge ble han fratatt sitt pass når han ankom landet, hvorpå passet først ble tilbakelevert ved avreise. Han måtte underskrive på dokumenter til opprettelse av lønnskonto, disponentfullmakter samt arbeidskontrakt som han helt/delvis ikke forstod innholdet i, og som senere ble misbrukt. Under oppholdet i Norge måtte han bo på [firma2]s område og han hadde begrenset bevegelsesfrihet. Handlingen anses som grov som følge av at handlingen ga et betydelig økonomisk utbytte.

c)

Gjelder nr. 2 N02 og nr. 3 N03.

I årene 2009-2012, i perioder på 6 måneder per år, som deleiere i firmaet [firma2] på [adresse2] i Lier, utnyttet de N06s sårbarhet i hjemlandet og under oppholdet i Norge og/eller ved annen utilbørlig adferd til tvangsarbeid i firmaet [firma2], og/eller forledet ham til å la seg bruke til slikt formål. I de nevnte perioder måtte han jobbe sammenhengende, med kun korte pauser, ca 12-14 timer daglig, med unntak av 1 dags arbeidsfri per sesongarbeidsperiode. Først etter endt sesongarbeidsperiode mottok han til sammen omkring kr 18-20 000,- netto i lønn for den samlede arbeidsperioden. Skattepenger til gode ble tatt ut og/eller hevet uten at N06 fikk beholde disse. Det ble ikke utbetalt feriepenger eller overtidsbetaling. Arbeidstillatelse, reise til Norge, retur til India, herunder booking av billetter, betaling av billetter samt henting/bringing til flyplassen, ble arrangert uten hans innflytelse. Under oppholdet i Norge ble han fratatt sitt pass når han ankom landet, hvorpå passet først ble tilbakelevert ved avreise. Han måtte underskrive på dokumenter til

opprettelse av lønnskonto, disponentfullmakter samt arbeidskontrakt som han helt/delvis ikke forstod innholdet i, og som senere ble misbrukt. Under oppholdet i Norge måtte han bo på [firma2]s område og han hadde begrenset bevegelsesfrihet. Handlingen anses som grov som følge av at handlingen ga et betydelig økonomisk utbytte.

d)

Gjelder nr. 2 N02 og nr. 3 N03.

I 2012, i en periode på ca 4 måneder, som deleiere i firmaet [firma2] på [adresse2] i Lier, utnyttet de N04s sårbarhet i hjemlandet og under oppholdet i Norge og/eller ved annen utilbørlig adferd til tvangsarbeid i firmaet [firma2], og/eller forledet ham til å la seg bruke til slikt formål. I de nevnte perioder måtte han jobbe sammenhengende, med kun korte pauser, ca 12-14 timer daglig, med unntak av 1 dags arbeidsfri per sesongarbeidsperiode. Først etter endt sesongarbeidsperiode mottok han til sammen omkring kr 18-20 000,- netto i lønn for den samlede arbeidsperioden. Skattepenger til gode ble tatt ut og/eller hevet uten at N04 fikk beholde disse. Det ble ikke utbetalt feriepenger eller overtidsbetaling. Arbeidstillatelse, reise til Norge, retur til India, herunder booking av billetter, betaling av billetter samt henting/bringing til flyplassen, ble arrangert uten hans innflytelse. Under oppholdet i Norge ble han fratatt sitt pass når han ankom landet, hvorpå passet først ble tilbakelevert ved avreise. Han måtte underskrive på dokumenter til opprettelse av lønnskonto, disponentfullmakter samt arbeidskontrakt som han helt/delvis ikke forstod innholdet i, og som senere ble misbrukt. Under oppholdet i Norge måtte han bo på [firma1]s område og han hadde begrenset bevegelsesfrihet. Handlingen anses som grov som følge av at handlingen ga et betydelig økonomisk utbytte.

II Straffeloven § 270 første ledd nr 1 jf annet ledd jf § 271

for i hensikt å skaffe seg en uberettiget vinning ved å utnytte en villfarelse, rettsstridig forlede noen til en handling som voldte fare for tap. Bedrageriet anses som grovt, særlig fordi handlingen har voldt betydelig økonomisk skade

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 1 N01.

I perioden fra 1. januar 2005 til september 2012 i Modum, forledet han ansatte i NAV til å utbetale seg totalt ca kr 1 595 800,- i henholdsvis sykepenger, rehabiliteringspenger og attføringspenger, idet han gav uriktige og/eller mangelfulle opplysninger om inntekts- og eller arbeidsforhold. Handlingen førte til tap eller fare for tap for NAV med tilsvarende beløp.

b)

Gjelder nr. 2 N02.

I periodene fra 4. november 2009 til 20. mai 2010 og 18. januar 2012 til 20. mars 2012, som daglig leder/medeier i [firma2] i Lier, unnlot han å opplyse at han i de nevnte perioder jobbet fullt i bedriften [firma2], til tross for at han var 100% sykemeldt. Han mottok som følge av dette rettsstridig til sammen kroner 322 700,- fra NAV i sykepenger. Handlingen medførte tap eller fare for tap for NAV for tilsvarende beløp.

III Straffeloven § 275 første og annet ledd jf § 276

for i hensikt å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning eller å skade, å ha forsømt en annens anliggender som han styrte eller hadde tilsyn med eller handlet mot den annens tarv, idet utroskapen anses som grov, særlig fordi handlingen har voldt betydelig økonomisk skade

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette:

Gjelder nr. 3 N03.

I perioden 2009 og frem til september 2012, som ansatt 'controller' i [bank] Modum, benyttet hun sin stilling til å ta ut lønn til de ansatte ved [firma2], som hun sammen med ektefellen N02 beholdt store deler av, hevet og beholdt flere av arbeidernes skattepenger utbetalt på giroblanketter uten deres fullmakter, oppga til en kollega at ektefellen N02 kunne overføre lønn til India for arbeideren N07 uten at det forelå fullmakt fra vedkommende arbeider og besørget at de ansatte arbeiderne året 2012 ga fullmakter til disposisjon av nyopprettede bankkontoer som de ikke forstod realiteten av og som senere ble misbrukt.

IV Bokføringsloven § 15 første ledd annet punktum jf § 7 første ledd

for som bokføringspliktig under særlig skjerpene omstendigheter å ha unnlatt å bokføre alle opplysninger som var nødvendige for å kunne utarbeide spesifikasjoner av pliktig regnskapsrapportering som nevnt i loven § 5

Grunnlag:**Gjelder nr. 1 N01.**

I perioden fra 2005 til 2010 i [adresse1] i Modum, som daglig leder og styreformann i [firma1] Gartneri AS, med organisasjonsnummer [nummer], unnlot han å bokføre dagsomsetning med totalt kr 6 275 000,-. Særlig skjerpene omstendigheter foreligger i det det straffbare forhold pågikk over lang tid, det omfatter høye beløp samt at det har ledet til feil i avgiftsoppgjør til det offentlige.

V Merverdiavgiftsloven § 72 nr 1 og 3 jf straffeloven § 270 (før 1.1.2010)

Og Merverdiavgiftsloven § 21-4 første ledd jf straffeloven § 270 (fra og med 1.1.2010) for å ha gitt uriktig eller ufullstendig opplysning i omsetningsoppgave eller i annen oppgave eller forklaring til avgiftsmyndighetene, og derved unndratt avgift

Grunnlag:**Gjelder nr. 1 N01.**

Til tid og på sted som nevnt i post I, som daglig leder i [firma1] Gartneri AS unnlot han å inberette avgiftspliktig omsetning i omsetningsoppgaver til avgiftsmyndighetene, og unndro på denne måten kr 1 255 000,- i avgift.

VI Bokføringsloven § 15 første ledd f

hvoretter bokføring, spesifikasjon, dokumentasjon og oppbevaring av regnskapsopplysninger skal skje i samsvar med de grunnleggende prinsipper som er oppregnet i pkt 1 til 10 og som krever bl.a. fullstendighet, nøyaktighet, ajourhold, dokumentasjon, sporbarhet, oppbevaring og god bokføringsskikk

Grunnlag:**Gjelder nr. 2 N02.**

I forbindelse med uvarslet bokettersyn torsdag 21 juni 2012, på bedriften [firma2] i Lier, kunne ikke selskapet redegjøre eller fremvise sine regnskaper for årene 2005 til 2009.

VII Arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-6 fjerde ledd, overtid

For forsettlig eller uaktsomt å ha overtrådt bestemmelse i medhold av loven, jf. § 10-6 fjerde ledd, for å ha overtrådt bestemmelsen om at overtidarbeidet ikke må overstige ti timer i løpet av sju dager, 25 timer i fire sammenhengende uker og 200 timer innenfor en periode på 52 uker

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 2 N02.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag b, arbeidet N05, N06 og N04 ved gartneriet [firma2] inntil ca 1000 timer ut over alminnelig arbeidstid over periodene på 6 måneder, hvilket innebar ca 160 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per måned og ca 40 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per uke.

b)

Gjelder nr. 1 N01.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag a, arbeidet N04 ved [firma1] Gartneri AS inntil 1000 timer ut over alminnelig arbeidstid over periodene på 6 måneder, hvilket innebar ca 160 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per måned og ca 40 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per uke.

VIII Arbeidsmiljøloven § 19-1 § 10-6 åttende ledd, overtid

For forsettlig eller uaktsomt å ha overtrådt bestemmelse i medhold av loven, jf. § 10-6 åttende ledd, for å ha overtrådt bestemmelsen om at samlet arbeidstid ikke må overstige 13 timer i løpet av 24 timer eller 48 timer i løpet av sju dager. Grensen på 48 timer i løpet av sju dager kan gjennomsnittsberegnes over en periode på åtte uker.

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 2 N02.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag b, arbeidet N05, N06 og N04 ved gartneriet [firma2] inntil ca 1000 timer ut over alminnelig arbeidstid over periodene på 6 måneder, hvilket innebar ca 160 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per måned og ca 40 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per uke.

b)

Gjelder nr. 1 N01.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag a, arbeidet N04 ved [firma1] Gartneri AS, inntil ca 1000 timer ut over alminnelig arbeidstid over periodene på 6 måneder, hvilket innebar ca 160 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per måned og ca 40 timers arbeid ut over alminnelig arbeidstid per uke.

IX Arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 første ledd, arbeidsfri

For forsettlig eller uaktsomt å ha overtrådt bestemmelse i medhold av loven, jf. § 10-8 første ledd, for å ha overtrådt bestemmelsen om at arbeidstaker skal ha minst 11 timer sammenhengende arbeidsfri i løpet av 24 timer

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 2 N02.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag b) - d), arbeidet N05 og/eller N06 og/eller N04 ved gartneriet [firma2] i perioden mai-juni fra ca klokken 07.30 til ca klokken 23.00.

b)

Gjelder nr. 1 N01.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag a, arbeidet N04 ved [firma1] Gartneri AS i perioden mai-juni fra ca klokken 08.00 til ca klokken 24.00.

X Arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 annet ledd, daglig og ukentlig arbeidsfri

For forsettlig eller uaktsomt å ha overtrådt bestemmelse i medhold av loven, jf. § 10-8 annet ledd, for å ha overtrådt bestemmelsen om at arbeidstaker skal ha en sammenhengende arbeidsfri periode på 35 timer i løpet av sju dager

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 2 N02.

I periodene som nevnt i post I, grunnlag b) - d), arbeidet N05, N06 og N04 ved gartneriet [firma2] hver dag med unntak av 17. mai. De hadde for øvrig ikke arbeidsfri.

b)

Gjelder nr. 1 N01.

Ved tid og på sted som beskrevet under post I, grunnlag a), arbeidet N04 ved [firma1] Gartneri AS hver dag med unntak av 17. mai. Han hadde for øvrig ikke arbeidsfri.

Hovedforhandling ble holdt 11.03.2015-20.05.2015. Tiltalte møtte og erkjente seg ikke skyldig etter tiltalebeslutningen.

Retten mottok forklaring fra 63 vitner, og det ble foretatt slik dokumentasjon som framgår av rettsboken.

Aktor la ned følgene påstand:

N01, født 0.0.1950 dømmes for overtredelser av straffeloven § 224, fjerde ledd, første ledd, bokstav b, straffeloven § 270, første ledd, nr 1, jf andre ledd, jf § 271, bokføringsloven § 15, første ledd, andre punkt, jf § 7, første ledd, merverdiavgiftsloven § 72 nr 103 jf straffeloven § 270 (før 01.01.2010), arbeidsmiljøloven § 19-1, jf § 10-6 fjerde ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 § 10-6 åttende ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1, jf § 10-8 første ledd, arbeidsfri og arbeidsmiljøloven § 19-1 jf § 10-8, andre ledd, daglig og ukentlig arbeidsfri. Alt sammenholdt med straffeloven § 62, første ledd til en straff av fengsel i 4 - fire - år og 6 - seks - måneder til fradrag i straffen går 2 - to - dager for utholdt varetektsarrest.

Han dømmes til å betale erstatning til NAV med kr 440.183 - kroner firehundre og førti tusen ett hundre og åttitre.

N02, født 0.0.1979 dømmes for overtredelser av straffeloven § 224 fjerde ledd, jf første ledd, bokstav b, straffeloven § 270, første ledd nr 1, jf andre ledd, jf § 271, bokføringsloven § 15, første ledd, arbeidsmiljøloven § 19-1, jf § 10-6 fjerde ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 § 10-6 åttende ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf 10-8 første ledd. Arbeidsfri og arbeidsmiljøloven § 19-1 jf § 10-8, andre ledd, daglig og ukentlig arbeidsfri, alt sammenholdt med straffeloven § 62, første ledd til en straff av fengsel i 3 - tre - år og 6 - seks - måneder til fradrag i straffen går 8 - åtte - dager for utholdt varetektsarrest.

Han dømmes til å betale erstatning til NAV med kr 148.379,- etthundre og førtiåttetusen trehundre og syttini kroner.

N03, født 0.0.1977 dømmes for overtredelser av straffeloven 224, fjerde. ledd, jf første ledd, bokstav b og straffeloven § 275, fjerde og andre ledd jf § 276, jf straffeloven § 62, første ledd til en straff av fengsel i 2 - to - år - til fradrag i straffen går 3 - tre - dager for utholdt varetektsarrest.

Forsvarer Falkum la ned følgende påstand:

N01 frifinnes for samtlige poster i tiltalen, og subsidiært anses han på mildeste måte.

Forsvarer Rødseth la ned følgende påstand:

N03 frifinnes for post I b, I c, I d og III. Subsidiært anses hun på mildeste måte.

Forsvarer Holden la ned følgende påstand:

N02 frifinnes. For øvrig anses han på mildeste måte.

Bistandsadvokat Bille la ned følgende påstand:

Gjelder fornærmede N05:

1. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N05, for lidt inntektstap for årene 2009 til 2012, med følgende beløp:

- a) For 2009 - kr 267.022,
- b) For 2010 - kr 256.738,
- c) For 2011 - kr 272.473,
- d) For 2012 - kr 168.395,

Totalt: kr 964.628, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

2. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N05, for manglende betaling av feriepenger for årene 2009 til 2012, med følgende beløp:

- a) For 2009 - kr 31.268 (10,2 prosent av kr 306.552)
- b) For 2010 - kr 31.120 (10,2 prosent av kr 305.106)
- c) For 2011 - kr 32.669 (10,2 prosent av kr 320.289)
- d) For 2012 - kr 25.565 (10,2 prosent av kr 250.640)

Totalt: kr 120.622, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

3. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N05 for urettmessig tilegnelse av til gode skatt med følgende beløp:

- a) Til gode skatt for 2010 - kr 12.903,-
- b) Til gode skatt for 2011 - kr 9.274,-

4. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale oppreisningserstatning til N05, fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 500.000, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

5. Det kreves forsinkelsesrenter av samtlige krav fra det respektive kravets forfall, til betaling skjer.

Gjelder fornærmede N06:

1. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N06, for lidt inntektstap for årene 2009 til 2012, med følgende beløp:

- a) For 2009 - kr 267.022,
- b) For 2010 - kr 256.738,
- c) For 2011 - kr 272.473,
- d) For 2012 - kr 193.887,

Totalt: kr 990.120, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

2. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N06, for manglende betaling av feriepenger for årene 2009 til 2012, med følgende beløp:

- a) For 2009 - kr 31.268 (10,2 prosent av kr 306.552)

- b) For 2010 - kr 31.120 (10,2 prosent av kr 305.106)
- c) For 2011 - kr 32.669 (10,2 prosent av kr 320.289)
- d) For 2012 - kr 25.565 (10,2 prosent av kr 250.640)

Totalt: kr 120.622, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

- 3. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N06 for urettmessig tilegnelse av til gode skatt for 2010 med kr 12.903, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 4. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale oppreisningserstatning til N06, fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 500.000, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 5. Det kreves forsinkelsesrente av samtlige krav fra det respektive kravets forfall, til betaling skjer.

Gjelder fornærmede N04:

- 1. N01 dømmes til å betale erstatning til N04, for lidt inntektstap for årene 2008 til 2011, med følgende beløp:
 - a) For 2008 - kr 266.996,
 - b) For 2009 - kr 266.732,
 - c) For 2010 - kr 259.210,
 - d) For 2011 - kr 270.669,

Totalt: kr 1.063.607, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

- 2. N01 dømmes til å betale erstatning til N04, for manglende betaling av feriepenger for årene 2008 til 2011, med følgende beløp:
 - a) For 2008 - kr 31.268 (10,2 prosent av kr 306.552),
 - b) For 2009 - kr 31.268 (10,2 prosent av kr 306.552),
 - c) For 2010 - kr 31.120 (10,2 prosent av kr 305.106),
 - d) For 2011 - kr 32.669 (10,2 prosent av kr 320.289)

Totalt: kr 126.325, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

- 3. N01 dømmes til å betale erstatning for urettmessig tilegnelse av til gode skatt, med følgende beløp:
 - a) For 2009 - kr 1.447,
 - b) For 2010 - kr 4.650.
 - c) For 2011 - kr 7.264

Totalt: kr 13.361, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.

- 4. N01 dømmes til å betale oppreisningserstatning til N04, fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 500.000, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 5. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N04, for lidt inntektstap for 2012 med kr 208.674, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 6. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale erstatning til N04, for manglende betaling av feriepenger for 2012 med kr 25.565 (10,2 prosent av kr 250.640), innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 7. N02 og N03 dømmes solidarisk til å betale oppreisningserstatning til N04, fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til kr 75.000, innen 14 dager fra dommens forkynnelse.
- 8. Det kreves forsinkelsesrente av samtlige krav fra det respektive kravets forfall, til betaling skjer.

Retten vurdering

Partene

Tiltalte N02 og N03 er gift og har et barn sammen. Paret er etter det opplyste separert. De er medeiere i firmaet [firma2] AS med en eierandel på 30% hver. De øvrige aksjepostene eies av N09 og N10 med 20% hver. N09 er N02s bror og N10 er tiltaltes far. [firma2]s AS ble stiftet i 2005. Frem til 2009 var det N03 som var daglig leder og styreleder i selskapet. N02 var varamedlem til styret. Fra februar 2009 overtok N02 som daglig leder og

styreleder. N03 trådte inn som varamedlem til styret. Retten vil i fortsettelsen benytte betegnelsen [firma2] for denne virksomheten

N02 har en påbegynt økonomiutdannelse fra USA.

N03 er utdannet siviløkonom og ble i 2007 ansatt som bedriftsrådgiver i Modum [bank], med arbeidssted [sted3]. Her jobbet hun frem til fødselspermisjonen i oktober 2009. Hun var tilbake i full jobb etter endt permisjon 1. januar 2011, og da som kunderådgiver med arbeidssted Hokksund. I august 2012 ble hun formelt ansatt som controller, en stilling hun i realiteten tiltrådte 3-4 måneder tidligere. Hun ble enig med arbeidsgiver om å si opp sin stilling i midten av januar 2013.

[firma2] driver gartnerivirksomhet med utsalg fra leide lokaler på [adresse2] i Lier kommune. Selskapet startet opprinnelig sin virksomhet fra leide lokaler i [sted2], og overtok lokalene i Lier i 2009. Gartneriet har også tidvis hatt utsalg utenfor Dags Marked på Strømsø i Drammen. Retten legger til grunn at virksomheten er en helårsvirksomhet, med en produksjonsperiode som starter i januar/februar og en høysesong som varer fra slutten av april til midten av juni. Butikkutsalget har i stor grad vært åpent fra april og ut oktober. I høysesongen er butikken åpen også på søndager.

Tiltalte N01 er N03s far og tidligere innehaver av [firma1] Gartneri AS, med en eierandel på 40%. Kona N04 eide 30% og datteren N11 30%. Gartneriet ble opprinnelig drevet som et enkeltpersonforetak og ble i 2005 stiftet som et aksjeselskap med firmanavn [firma1]. Selskapet endret navn til [firma1] Gartneri AS den 18. februar 2009. Styreleder og daglig leder var N01. Selskapet ble tvangsoppløst ved Eiker Modum og Sigdal tingretts kjennelse av 21. februar 2012 og tatt under konkursbehandling. Bobehandlingen ble innstilt 21. mars 2013, og foretaket ble slettet i foretaksregisteret den 3. april 2013.

Den 23 november 2011 overdro firmaet hele sin virksomhet til [firma1] AS, hvor N01s sønn, N12 eier alle aksjene. Virksomhetsoverdragelsen omfattet også ansvaret for alle ansatte. En kort periode var N03 styreleder i selskapet, men fra 3. desember 2011 er N12 registrert som styreleder i selskapet. Retten vil i fortsettelsen bruke betegnelsen [firma1] Gartneri for denne virksomheten, uavhengig av tidsperiode.

[firma1] Gartneri driver gartnerivirksomhet med utsalg av blomster fra egne lokaler på [sted1] i Modum kommune. Frem til 2010 drev gartneriet i leide lokaler på [sted1] i Modum kommune og gartneriet hadde også utsalg i [sted2]. I 2010 sto et nytt gartneri ferdig på [sted1]. [firma1] Gartneri er også en helårsvirksomhet drevet etter samme prinsipper som [firma2]. [firma1] Gartneri driver imidlertid ikke bare med sommerblomster, slik at denne virksomheten også har sesong i desember for juleblomster.

Fornærmede N04 kom til Norge i 2008 og startet å jobbe ved [firma1] Gartneri. Han jobbet ved [firma1] Gartneri 6 måneder hvert år ut sesongen 2011. I 2012 startet han å jobbe ved [firma2] i Lier.

Fornærmede N06 kom til Norge i 2008 og har arbeidet 6 måneder hver sesong hos [firma2], frem til og med 2012.

Fornærmede N05 kom til Norge i 2009 og har siden arbeidet 6 måneder hver sesong hos [firma2] i Lier, også han frem til og med 2012.

Samtlige fornærmede er fra Punjab regionen, men de kjente ikke hverandre før de kom til Norge.

Arbeidsforholdene ved gartneriene

Både [firma2] og [firma1] Gartneri har hatt en eller flere indiske arbeidere ansatt store deler av året. [firma1] Gartneri ansatte sine første indiske arbeidere på begynnelsen av 2000-tallet. [firma2] hadde i følge N02, indiske arbeidere fra 2006/2007. De indiske arbeiderne kom i stor utstrekning fra Punjab, samme område som de tiltaltes familier har tilhørighet til. De ble rekruttert dels ved bistand fra familie i India, dels gjennom bekjente og arbeidere som tidligere hadde jobbet ved gartneriene. De ble normalt innvilget visum med arbeidstillatelse for 6 måneder om gangen, og arbeidet ved gartneriene hele denne perioden.

For arbeiderne ved [firma2] var det arbeidsgiver som dekket utgiftene til visum og som bestilte og betalte flybilletter. Tidspunkt for returreise ble satt til utløpet av den perioden visumet var innvilget for. Flybillettene ble bestilt ved N14 Ekspress Reisebyrå og sendt pr. e-post til Eurogreen og N09, N02s bror i India.

Ved [firma1] Gartneri må det legges til grunn at den enkelte arbeider selv ordnet visum og bestilte flybilletter. Retten legger imidlertid til grunn at det var arbeidsgiver som dekket utgiftene. N04 forklarte at de indiske arbeiderne fikk penger tilbake av N01, dersom de måtte forskuttere utgifter.

Begge virksomhetene hadde varierende antall indiske arbeidere gjennom året. Oversikter utarbeidet av bistandsrevisorene, viser at virksomhetene hadde flest indiske arbeidere i høysesongen - mai og juni - og at det i desember og januar var veldig få, om noen indiske arbeidere.

Både ved [firma2] og [firma1] Gartneri bodde de indiske arbeiderne gratis i leiligheter inne på gartneriets område. Boforholdene var relativt spartanske, og de bodde flere på rommet. Det er ingen holdepunkter for at arbeiderne var pålagt å bo inne på området. Uten kontanter og med de lønnsbetingelser de arbeidet under, hadde de imidlertid begrensede muligheter på det alminnelige leiemarkedet. Både ved [firma2] og [firma1] Gartneri fikk arbeiderne dekket kosten.

I hovedsak arbeidet de indiske arbeiderne med selve planteproduksjonen samt annet forefallende arbeid. De hadde ingen norskkunnskaper og flere hadde begrensede engelskkunnskaper, noe som gjorde kontakt med andre ansatte og kunder vanskelig. I lavsesongen hendte det også at de bisto i butikken og sto i kassa. I begge virksomhetene var det i hovedsak norske ansatte som betjente butikkutsalget.

Det er ikke bestridt at N02 og N03 oppbevarte passene til sine arbeidere. I følge de tiltalte ble dette gjort etter ønske fra arbeiderne, som en sikkerhet for at passene ikke skulle bli borte. Det kom også frem at de tiltalte følte at de hadde ansvaret for at arbeiderne ikke skulle forlate Norge og dra til et annet Schengenland hvor de ikke hadde arbeids- og oppholdstillatelse, og at dette også var en grunn til at de ville ha kontroll på passene. N15 forklarte at hun hadde en oppfatning av at hensikten med å oppbevare passene, var å hindre inderne fra å dra noe sted. De indiske arbeiderne har forklart at de ikke stilte spørsmål ved at passene skulle oppbevares av arbeidsgiver. Det var slik systemet var.

N04 har forklart at også N01 oppbevarte passene til sine arbeidere, men at han glemte å ta passet til N04 i 2011. Dette har N01 tilbakevist. N01 har i retten forklart at han ikke har oppbevart passene til noen arbeidere, men at han oppbevarte bagen til N16 og at han ikke vet hva som lå i denne bagen. N01s forklaring støttes av forklaringen til N08. Ingen av de andre ansatte har kunnet si noe sikkert om hvem som oppbevarte passene til de indiske arbeiderne ved [firma1] Gartneri. N17 har imidlertid forklart at de indiske arbeiderne fortalte henne at N01 tok passene deres når de ankom Norge. Slik retten forstår hovedetterforsker i saken, politibetjent Erling Greftegreff, fortalte N17 dette i sitt første avhør i 2011. Dette var før N05 gikk til anmeldelse mot [firma2]. Opplysningene ble bekreftet av N04 i politiavhør da han kom tilbake til Norge i 2013. Det er ikke noe som tilsier at N17, på det tidspunktet hun avga sin forklaring, skulle være kjent med hva N05 og N06 hadde forklart om ordningen ved [firma2]. Greftegreff forklarte også at N01 selv i politiavhør hadde sagt at han hadde oppbevart passene de første årene, riktignok etter ønske fra arbeiderne. Retten legger derfor til grunn at det også ved [firma1] Gartneri var en ordning hvor de indiske arbeiderne måtte gi fra seg passene sine.

Ved [firma2] ble det avholdt en kontroll fra utlendingsmyndighetene i 2011, uten at det ledet til anmeldelse av virksomheten. Som følge av et anonymt varsel om uverdige arbeidsforhold for de indiske arbeiderne i mars 2012, ble det besluttet et samordnet uvarslet tilsyn hvor politiet, arbeidstilsynet, skattemyndighetene og brannvesenet deltok. Tilsynet ble gjennomført 21. juni 2012. Både arbeidstilsynet, skattemyndighetene og brannvesenet hadde bemerkninger til virksomheten. Retten vil komme nærmere tilbake til disse i den grad de har relevans i saken. Tilsynet ledet ikke til noen anmeldelse av virksomheten.

Ved [firma1] Gartneri har det vært avholdt bokettersyn ved flere anledninger, sist i 2010 hvor kontrollen omfattet årene 2005-2009. Bokettersynsrapporten datert 25. februar 2011 viser omfattende og alvorlige bemerkninger fra skattemyndighetenes side, noe retten vil komme nærmere tilbake til. Skatt Sør innga etter tilsynet en anmeldelse for brudd på bokføringsloven og merverdiavgiftsloven. Som ledd i etterforskningen ble det den 19. oktober 2011 gjennomført en ransaking både av gartneriets lokaler og N01s privatbolig. Retten vil komme nærmere tilbake til det beslaglagte materialet

Den 8. august 2012 oppsto det en uoverensstemmelse mellom N05 og N02 ved [firma2]. Det er ikke fullt ut enighet mellom partene om hva denne konflikten dreide seg om, men det er ut fra de forklaringer som er gitt ikke tvil om at det i alle fall delvis dreide seg om arbeidsvilkårene for de indiske arbeiderne ved [firma2]. Uoverensstemmelsen var av en slik karakter at politiet ble tilkalt og rykket ut med en patrulje. Også N14, innehaver av N14 Ekspress og en kamerat av N02, kom til stedet. I følge politiet var det en opphisset stemming mellom de involverte. Dagen etter møtte ikke N05 på jobb. Den 10. august ga N05 beskjed pr. SMS at han ikke ønsket å komme tilbake på jobb, og at N02 kunne levere passet hans til N06. N05 fikk beskjed om at han måtte komme og hente passet selv, og det ble avholdt et møte på [firma2] mellom N05 og N02 hvor også N01 deltok. N05 fikk da overlevert en flybillett til India og beskjed om at han måtte returnere til India dagen etter. Han motsatte seg å returnere til India før han fikk utbetalt den lønnen han mente han hadde krav på i henhold til avtalen.

N05 benyttet ikke sin returbillett og gikk i stedet til politiet for å levere anmeldelsen. Som følge av kapasitets- og språkproblemer, ble det først nedtegnet en formell anmeldelse den 16. august 2012.

Rundt den 12.-13. august 2012 levert N02 og N03 passet til N05 til politiet. I følge de tiltalte ville de på den måten forsøke å hindre han i å forlate landet og ta ulovlig opphold i et annet Schengenland. De forsøkte også i følge egne forklaringer å overlevere politiet ca kr 60 000,- som skulle være N05s opptjente, men ikke utbetalte lønn for den perioden han hadde jobbet i Norge. Politiet ønsket imidlertid ikke å ta i mot disse pengene. Denne opplysningen er ikke bekreftet av politiet, men kontoutskrift viser at pengene ble tatt ut av konto den 13. august 2012 og satt inn på konto igjen den 21. august 2012.

Den 24. august 2012 fikk N05 utlevert passet sitt fra politiet og han dro da sammen med venninnen, N18 til banken for å ta ut pengene. Banken hadde stengt for dagen, men avdelingsleder N19 hadde ikke forlatt kontoret, og hun bisto slik at han fikk tatt ut ca. kr 6000,-. Hun så etter hvert at N03 og N02 hadde disposisjonsrett over bankkontoen. Dette sammenholdt med det N05 og N18 fortalte, medførte at N19 oppfattet situasjonen som så uklar at hun ikke ønsket å medvirke til at hele beløpet ble tatt ut. De ble enige om å slette disponentene til kontoen og sette i bestilling et bankkort slik at N05 kunne disponere kontoen uten å reise til [sted3]. Dette bankkortet ble senere forsøkt avbestilt av N03, angivelig fordi hun fryktet at han skulle misbruke kortet.

N05 ble etter hvert avhørt av politiet og han ble innvilget et refleksjonsopphold i Norge. Det ble etter hvert foretatt flere avhør av N05. På bakgrunn av opplysningene som kom frem under avhør, ble Tollvesenet varslet og tre indiske arbeidere ble stanset i tollkontroll på vei ut av Norge den 11. september 2012. To av dem med ca kr 25 000,- hver, en med tilsvarende sum i engelske pund. Politiet fikk dermed bekreftet de opplysningene som var gitt i avhør. Etter hvert fikk norsk politi N06 tilbake til Norge og han ble også innvilget refleksjon. N02 og N03 ble pågrepet 3. mai 2013 og satt i arresten. De ble ikke fremstilt for varetektsfengsling.

Det ble senere klart at både Søndre og Nordre Buskerud Politidistrikt jobbet med saker som lignet hverandre og at sakene gjaldt personer som var i familie med hverandre. Det ble innledet et etterforskningsmessig samarbeid og igangsatt et arbeid for å få N04 til å komme til Norge. Også N04 ble innvilget refleksjon.

Som ledd i etterforskningen har det vært avholdt rettslige avhør både i Norge og i India.

Nærmere om arbeidsforholdene ved [firma2]

Retten legger til grunn at ingen av de indiske arbeiderne hadde arbeidskontrakter som tilfredstilte arbeidsmiljølovens krav. De fornærmede har forklart at de inngikk muntlige avtaler i India, hvor det ble avtalt en fast sum for hele arbeidsperioden på 6 måneder. Lønnen skulle utbetales etterskuddsvis i rupies i India. De tiltalte har forklart at N03 utarbeidet arbeidskontrakter på et A4 ark som N02 fikk de indiske arbeiderne til å signere på. Disse kontraktene har ikke blitt fremlagt, og de ble heller ikke fremvist for arbeidstilsynet under kontrollen. Det som ble fremvist for arbeidstilsynet var et arbeidstilbud, og mest sannsynlig det arbeidstilbudet som skal vedlegges søknaden om visum. Kontraktene er ikke blant de dokumentene politiet beslagla. Heller ikke de norske og polske arbeiderne fikk arbeidskontrakter i starten. Etter arbeidstilsynets kontroll på [firma2] 21. juni 2012, fikk alle arbeidere standard arbeidskontrakter.

Det er ut fra bevisførselen ikke tvil om at de ansatte ved [firma2] jobbet veldig mye, og ut over det som er normal arbeidstid i arbeidsmiljøloven og som fremgår av arbeidstilbudene (offer of employment) som ble vedlagt visumsøknaden.

De fornærmede har forklart at de vanligvis startet å jobbe kl. 0800 og at arbeidsdagen aldri var ferdig før kl. 2100. Ofte jobbet de lengre, av og til helt til kl. 2300. I høysesongen måtte de også starte tidligere på morgenen. De jobbet alle dager i uken og hadde bare fri 17. mai.

Det ble ikke ført noen timelister før 2011 som kan vise hvor mye hver enkelt arbeidet. I følge N02 organiserte arbeiderne arbeidsdagen sin selv. I høysesongen kunne det være at de arbeidet ut over normalarbeidstiden. Disse timene skulle de avspasere utenfor høysesongen. I høysesongen mai - juni kunne det være at det ikke ble mer enn 1 dag fri pr. uke, og det kunne også være uker hvor det ikke ble noen fridager. De jobbet da kanskje kortere noen dager. Utenfor høysesong hadde arbeiderne fri et par dager. N02 erkjenner at han ikke har hatt kontroll med hensyn til hvem som avspaserer. Han erkjenner også at arbeidsmengden tilsa at det ikke ville være tilstrekkelig for arbeiderne med 37,5 timers uker, men at behovet ut fra arbeidsomfanget lå på 45-50 timer pr. uke. I følge N03 hadde hun lagt inn en overtid på 30 timer i måneden i den oppgitte månedslønnen på kr 25 000,-.

N20 som jobbet hos [firma2] fra 2007 -2012 forklarte at de indiske guttene jobbet fra morgen til kveld hele tiden, bare avbrutt av en lunchpause midt på dagen og to kortere pauser, en på formiddagen og en på ettermiddagen. De hadde ikke fri annenhver helg. Dersom de skulle til Økern for å handle planter kunne de starte så tidlig som i fire-/halv fem-tiden om morgenen. Hun jobbet selv veldig mye etter eget ønske, helt til arbeidstilsynet kom og satte ned foten og de måtte søke dispensasjon. Vitnet oppgir å ha jobbet fra kl. 0800 - 2000 og fra kl. 1000 - 2000. Hun så de samme indiske arbeiderne fra morgen til kveld. Det var ikke et system med vaktlag for inderne. N20s forklaring støttes også av forklaringen til de andre norske og polske arbeiderne ved [firma2]. N15, som jobbet ved [firma2] i 2011 og 2012 forklarte at hun hadde spurt N06 hvor mye han jobbet, og han hadde svart at de vanligvis hadde 12 timers dager, ofte lengre.

Samtlige ansatte har beskrevet N02 som en grei sjef å forholde seg til, og det synes ikke å foreligge noe motsetningsforhold mellom vitnene og de to tiltalte, som skulle tilsi at vitnene hadde et motiv for å forklare seg uriktig i saken. Retten kan heller ikke se at vitnenes forhold til de fornærmede skulle gi grunnlag for å trekke deres forklaringer i tvil. Ingen av vitnene har fokusert utelukkende på de fornærmede i saken, men har i like stor grad forklart seg om andre indiske arbeidere. Vitnenes forklaring er også langt på vei overensstemmende med N02s egen forklaring, dog med unntak for avspaseringsordningen. Tiltalte erkjenner imidlertid at han ikke har hatt et system for avspasering, eller kontrollert hvorvidt det faktisk avspaseres, men overlatt dette i sin helhet til de ansatte.

De timelister retten har fått fremlagt er ikke egnet til å si noe generelt om hvor lange arbeidsdager de indiske arbeiderne hadde ved [firma2]. Listene gjelder en begrenset periode for noen utvalgte arbeidere. N02 forklarte under hovedforhandlingen at timelistene ikke nødvendigvis stemte fullt ut og at de ble etablert for å tilfredsstille myndighetene. De ble ofte ført samlet og i etterkant. Det var heller ikke uvanlig at arbeiderne førte listene for hverandre.

De fornærmedes forklaringer støttes av forklaringen til de øvrige ansatte ved [firma2], og retten legger derfor til grunn at de i høysesongen jobbet ut over 12 timer mange dager, og at det var flere uker uten en fridag. Også utenfor høysesong legges det til grunn at de indiske arbeiderne hadde lange arbeidsdager, ut over det som fremkom i arbeidstilbudet. Det vises til at arbeiderne fikk beskjed om at de, hvis de ble spurt, skulle si at de jobbet 35-40 timers uker og at de hadde en lønn på kr 120,- pr. time, tilsvarende tariff lønnen. En slik instruksjon ville være unødvendig dersom de faktiske forhold var i tråd med regelverket. Det er heller ingen vitner som forklarer at det var et system med skiftarbeid for de indiske arbeiderne ved [firma2]. Tvert om forklarer de andre arbeiderne at det ikke var en slik skiftordning og at de samme inderne var på jobb hele tiden. Dette støttes også av forklaringen til N21 som engasjerte [firma2] for å utføre en jobb i hennes private hage.

Det er imidlertid vanskelig å se at det er fullt ut bevismessig dekning for at de indiske guttene jobbet mer enn 12 timer hver eneste dag i 6 måneder og bare hadde fri 17. mai. Retten har fått høre at de av og til måtte avbryte arbeidet blant annet på grunn av regnvær. I følge N20 fikk de ikke betalt for de timene de da ikke kunne jobbe. Retten har også hørt om noen, riktignok få, turer til Oslo, til Drammen og til Sikhtempelet i Lier. Det eksakte antall arbeidstimer hver enkelt har arbeidet, har retten ikke grunnlag for å fastslå.

Nærmere om arbeidsforholdene ved [firma1] Gartneri

Heller ikke arbeiderne ved [firma1] Gartneri hadde lovlige arbeidskontrakter. N01 har forklart at han trodde at arbeidstilbudet (offer of employment) som skulle vedlegges søknaden om visum var tilstrekkelig som arbeidskontrakt. Dette dokumentet skal inneholde opplysninger om arbeidssted, arbeidsperiode, lønn og arbeidstid. Heller ikke alle norske og polske arbeidere hadde skriftlig arbeidskontrakt før arbeidstilsynet var på kontroll ved [firma2], til tross for at de hadde bedt om å få det. Etter arbeidstilsynets kontroll på [firma2] ble det inngått standard arbeidsavtaler med samtlige ansatte også ved [firma1] Gartneri.

Det er ikke tvil om at de indiske arbeiderne ved [firma1] Gartneri hadde lange arbeidsdager. N04 har forklart at [firma1] Gartneri hadde tilsvarende organisering av sine arbeidere som [firma2].

N01 har forklart at hans ansatte skulle jobbe 37,5 timer i uken og at de kunne ta fri på søndager. Arbeiderne hadde stor frihet til å organisere arbeidsdagen sin selv. I de perioder hvor gartneriet var åpent på søndager, og hvor det for øvrig var noen som måtte jobbe på søndag, avtalte guttene seg i mellom hvem som skulle ha fri. Det medfører i følge hans forklaring, ikke riktighet at de bare hadde fri 17. mai. For å unngå for høy arbeidsbelastning på den enkelte, valgte N01 å ha en indisk gutt mer enn han trengte.

Ved [firma1] Gartneri ble det ført timelister, men i følge N01s forklaring i retten var timelistene fra tiden ved det gamle gartneriet ikke oppbevart. Det foreligger timelister fra 2010 etter at det nye gartneriet åpnet. De timelister retten fikk fremlagt under hovedforhandlingen er slik retten ser det, ikke egnet til å belyse den

generelle arbeidstiden ved [firma1] Gartneri. Timelistene gjelder en begrenset periode i 2010. Med unntak for en liste, er alle fylt ut på data. Det har ikke fremkommet i noen forklaringer at timelistene ble ført på data i 2010. Listene er dessuten ikke undertegnet av vedkommende arbeider.

N17 arbeidet hos [firma1] Gartneri fra april 2010. Hun forklarte i retten at de indiske arbeiderne jobbet hele tiden og at de aldri hadde fri. De jobbet fra morgen til midnatt, i verste fall fra kl. 0600 til kl. 2300-2400. De arbeidet alle dager i uken og hadde bare fri 17. mai. Hun snakket med de andre norske arbeiderne om det, og mente at noen burde ta ansvar og varsle myndighetene. N17 snakket med en venninne i brannvesenet om arbeidsforholdene til de indiske arbeiderne, og venninnen varslet skattemyndighetene samt arbeidstilsynet. Det ble en uvarslet kontroll, men ingen av inderne fortalte noe da. De øvrige norske arbeiderne har bekreftet N17s bekymring for arbeidsforholdene til de indiske arbeiderne. De forklarte også at dette hadde vært tema før skattemyndighetenes aksjon i oktober 2010.

I følge vitnet N22, som jobbet ved gartneriet i april og mai 2010, jobbet inderne fra morgen til sen kveld alle dager i uken. Hun bodde også rett ved gartneriet og forklarte i sin politiforklaring at det var slik aktivitet ved gartneriet fra mars og utover. N22 forklarer også at hun selv måtte jobbe 7 dager i uken ved gartneriet.

N23 forklarte derimot at det bare var noe de tullet med når de sa at de bare hadde fri 17. mai. Det var ingen som jobbet på slike vilkår ved gartneriet. I følge vitnet N08, som fortsatt arbeider ved gartneriet, var det ingen som jobbet mer enn normalarbeidstiden. Dersom de jobbet noen timer lenger en dag, starter de bare senere neste dag.

Retten legger stor vekt på N17s forklaring i vurderingen av hvilke arbeidstider de indiske arbeiderne hadde. Opplysningene om de lange arbeidsdagene, manglende fridager og lav lønn, kom frem i politiavhør i etterkant av politiets aksjon i 2011. På det tidspunktet hadde ikke N04 begynt ved [firma2]. Det styrker også hennes forklaring at de øvrige ansatte bekrefter at hun var bekymret for arbeidsvilkårene til inderne før skattemyndighetene aksjonerte. Det motsetningsforholdet som etter hvert oppsto mellom henne og N01, kan retten derfor ikke se skal ha påvirket hennes forklaring. Retten viser også til at arbeidsforholdene for de indiske arbeiderne var ett av temaene som ble tatt opp på møtet mellom N01 og de norske arbeiderne rett etter skattemyndighetenes aksjon i 2010 og hvor formålet med møtet var å samordne forklaringene. Dersom arbeidsforholdene lå innenfor de lovpålagte grensene var et slikt forsøk på samordning formålsløst.

Lønnsystemet ved [firma2]

Det er ikke bestridt at gartneriet frem til juni 2012 hadde et system med kontant etterskuddsvis avlønning av de indiske arbeiderne ved endt arbeidsperiode. De norske og polske ansatte fikk lønnen utbetalt månedlig.

I følge de tiltalte var dette dels etter ønske fra de indiske arbeiderne, og dels som følge av manglende likviditet i selskapet under oppstarten. Som følge av likviditetsproblemene ble lønnen de første årene utbetalt fra N02s familie i India. Senere ble lønnen utbetalt kontant i Norge, enten i Euro eller norske kroner når den enkelte arbeider skulle reise. Fra og med november 2011 ble det gradvis opprettet lønnskonti for hver enkelt arbeider i Modum [bank] hvor N03 var ansatt som kunderådgiver. Selskapet ville da kunne utgiftsføre lønnskostnadene. Lønnen ble beregnet og ført i regnskapet månedlig. Arbeiderne ved [firma2] fikk i følge de tiltalte lønn i henhold til tariff. Selv om det angivelig ble ført timelister også for de indiske arbeiderne, viser de lønnsbilagene som er lagt frem en lik lønnsberegning fra måned til måned. Retten legger derfor til grunn at den lønnen selskapet har ført i regnskapene er en månedslønn som samsvarer med tarifflønn for 37,5 timer arbeid i uken.

De fornærmede har forklart at de inngikk muntlig avtale med N02 om at de for 2008 og 2009 skulle ha betalt 120 000 rupies. For 2010 skulle de få 150 000 rupies og for 2011 og 2012 var lønnen 180 000 rupies. Lønnen skulle utbetales i India. I følge de fornærmede ble disse muntlige avtalene også overholdt. Pengene fikk de av N02s familie i India. De møtte på kontoret til N02s familie og fikk utbetalt lønnen sin. I 2012 fikk imidlertid alle tre fornærmede forskudd på lønn før de kom til Norge. N06 fikk hele lønnen på 180 000 rupies i forskudd, N05 fikk 150 000 rupies i forskudd i India, mens N04 fikk et forskudd på 100 000 rupies før han reiste til Norge og kr 1 500,- i Norge.

N02 har forklart at de i starten utbetalte lønnen i India. Selskapet var under etablering og hadde ikke økonomi til å betale ut lønningene. Dette ble løst ved at selskapet beholdt pengene i Norge og så ble lønnen utbetalt i India av N02s far og bror, som er aksjonærer i selskapet. N02 har ikke vært konkret på når denne ordningen opphørte og når han mener å ha gått over til å utbetale lønnen i Norge.

Det foreligger ingen lønnsbilag eller andre kvitteringer som dokumenterer at de fornærmede, eller andre indiske arbeidere, har mottatt kontant lønn i Norge. Som følge av dette fikk de tiltalte de indiske arbeiderne som var i

Norge høsten 2012, til å undertegne på en erklæring om at de hadde mottatt lønn i henhold til tariff. Anbefalingen om å innhente slike bekreftelser skal i følge N03 ha kommet fra regnskapsfører. De arbeiderne som hadde reist hjem, ble bedt om å fremskaffe affidavit med bekreftelse for det samme for deres del.

Retten finner ikke grunn til å legge vekt på disse bekreftelsene. Bekreftelsene er fremlagt for arbeiderne, ferdig skrevet med angivelse av det beløpet de skal ha mottatt. De er i hovedsak utarbeidet etter at det ble igangsatt en politietterforskning, og etter at de tiltalte forsto at de manglet bevis for at lønnen var utbetalt. Når det gjelder de indiske affidavitene har det kommet frem at det er N02s far som har stått for innhenting av disse i India, og han har også bidratt med formuleringen av innholdet i affidavitene.

Bistandsrevisor Hildegunn Kasbo har gjennomgått lønnsutbetalingene i [firma2] for perioden 2009-2012. Revisor har gjennomgått det regnskapsmateriale hun har hatt tilgang til, innberettet lønn, uttak fra selskapets firmakonto og sammenholdt dette med de flybilletter som ble funnet ved ransaking og beslag hos N14 Ekspress. Revisors gjennomgang viser at det bokføres lønn en gang årlig på de indiske arbeiderne i årene 2009-2011. Det utarbeides et samlebilag for lønnen og påføres en utbetalingsdato. Gjennomgang av firmakonto viser et tilsvarende uttak på samme dato. Det er imidlertid ingen kvittering som angir at beløpet faktisk er mottatt av den enkelte arbeider.

I juni 2012 blir det som nevnt avholdt et uvarslet bokettersyn. Etter kontrollen, som ble avholdt 21. juni, sender N03 en oversikt over samtlige indiske arbeidere med ankomstdato og avreisedato til regnskapsfører. På dette tidspunkt har arbeiderne lønnskonti, men det er kun overført lønn til lønnskontiene til de to som hadde reist. Det er først den 6. juli 2012 at det overføres lønn til de indiske arbeiderne som fortsatt er ved [firma2]. All lønn tas ut fra arbeidernes lønnskonto kontant, enten av N03 eller N02, med unntak for 3 arbeidere hvor lønnen overføres til konto i India.

For de øvrige arbeiderne ble det beregnet og overført lønn til lønnskonto månedlig.

N02 hevder at han har betalt de ansatte den lønnen som følger av arbeidstilbudet, og som samsvarer med den til enhver tid gjeldende tariff lønn. N03 har forklart at hun har tatt ut pengene kontant fra firmaets bankkonto, enten i norske kroner eller i euro og gitt pengene til N02. Hva som senere har skjedd med pengene hevder hun å være ukjent med. Den privatforbruksberegningen som er foretatt av spesialetterforsker Ann Elisabeth Bøen ved Økokrim, viser at familien N02 og N03 har hatt et vesentlig merforbruk i forhold til kjente inntektskilder, noe som tilsier at de må ha en eller annen tilgang på økonomiske midler som ikke registreres. Analysen viser et merforbruk for 2009 på kr 556 728,-, for 2010 på kr 315 163,-, for 2012 på kr 507 997,-. Samlet gir dette et overforbruk for disse årene på kr 1 378 888,-. I 2011 hadde familien et overskudd på kr 119 517,-. I denne analysen har Bøen hensyntatt de opplysninger de tiltalte har gitt om sine inntektskilder og sine utgifter. N03 har forklart at familien var på 3 ukers cruise-ferie sommeren 2012. De betalte turen med kontanter, og brukte bare kontanter under hele ferien, dog med unntak for et lite beløp som N03 benyttet sitt kredittkort til. Privatforbruksanalysen, samt det faktum at familien har hatt 70 000 - 75 000 kroner i kontanter som kan brukes på en feriereise, taler for at de ikke har betalt videre den lønnen de indiske arbeiderne skulle hatt. Dette styrker de fornærmedes forklaring om at de bare har mottatt det beløpet som muntlig ble avtalt før de dro til Norge.

Det styrker også de fornærmedes troverdighet at de forklaringer de har gitt med hensyn til utførsel av valuta viste seg å stemme og at de beslag som ble gjort hos N14 Ekspress bekreftet opplysningene de ga vedrørende organiseringen av reiser.

I juni 2012 overtok N24 som ny regnskapsfører for [firma2]. Hun overtok også etter hvert lønnsutbetalingene. Hun avdekket at selskapet ikke beregnet feriepengene, og det ble derfor beregnet og satt av feriepengene på årsregnskapet for 2011. Fra juni 2012 utarbeides det ordinære lønnslipper med beregning av skattetrekk og feriepengene. Fra inntektsåret 2013 ble det beregnet ordinær lønn med opptjening av feriepengene månedlig for samtlige arbeidere, også de indiske.

N03 har erkjent at det ikke ble beregnet feriepengene for de indiske arbeiderne. De norske arbeiderne har forklart at de selv fikk feriepengene. N25 jobbet ved [firma2] i 2009, 2010 og 2012 og forklarte at han fikk feriepengene. N20 som jobbet ved bedriften fra 2007 fikk også feriepengene. Selskapet har således hatt et ulikt lønnsystem for inderne og de norske ansatte, før regnskapsfører N24 tok spørsmålet om feriepengene opp med N03. At selskapet forskjellsbehandler på denne måten med hensyn til lovbestemte rettigheter, styrker også de fornærmedes forklaring slik retten ser det.

Med unntak for N25 har ingen ansatte forklart at de fikk overtidsbetaling eller helgetillegg før 2012. N20 forklarte at hun hadde tatt opp spørsmålet med N03, men fått beskjed om at de ikke hadde krav på tillegg for

overtids- og helgearbeid ved sesongarbeid. Selskapet synes således ikke å ha vært særlig opptatt av å følge regelverket.

Det er også vanskelig å se hvordan selskapet skulle kunne praktisere en ordning med overtidsbetaling og helgetillegg når det ikke ble ført timelister og det heller ikke var kontroll på og system for avspassering og hvem som jobbet når.

Retten legger etter dette de fornærmedes forklaringer om hva de mottok i lønn til grunn.

Lønssystemet ved [firma1] Gartneri

N04 har forklart at han for 2008 inngikk avtale om, og fikk utbetalt 120 000 rupies i India. Han tok med seg kr 30 000,- til India da han dro hjem etter endt arbeidsperiode, og som han overleverte til N01 i India. Han fikk da 120 000 rupies tilbake. I 2009 fikk han tilsvarende 130 000 rupies i NOK før han dro hjem. I 2010 var lønnen tilsvarende 140 000 rupies og i 2011 tilsvarende 150 000 rupies. All lønn ble betalt etterskuddsvis ved avslutning av arbeidsperioden i samsvar med de avtalene som var inngått mellom han og N01. N04 har forklart at han var klar over at den lønnen han fikk utbetalt ikke var i samsvar med det som sto i arbeidstilbudet som ble levert til norske myndigheter i forbindelse med søknad om visum. De indiske arbeiderne fikk på et tidspunkt også beskjed om å svare at lønnen var kr 120,- pr. time og kr 18 500,- pr. mnd dersom de ble spurt. Lønnen ble alltid utbetalt kontant. N04 har bekreftet at han har signert på lønnsbilag, men hevder at han ikke har mottatt lønn i henhold til disse.

N01 har forklart at han mener de første inderne som kom fikk en timelønn på kr 65,- og at timelønnen for 2009 var kr 106,-. I starten undersøkte han med andre gartnerier for å høre hva som var vanlig timelønn i bransjen. Etter hvert kom det allmenngjorte tariffen som han fulgte. Lønnsbetingelsene har kommet til uttrykk i arbeidstilbudet som vedlegges søknaden om visum. Lønnen ble utbetalt kontant. Normalt betalte han lønnen etterskuddsvis hver måned, men det kan ha vært at det ble annenhver måned av og til. Lønnen var basert på timelister som arbeiderne skrev. Det ble utarbeidet lønns slipper for alle arbeiderne. De signerte når de mottok pengene, av og til skrev de under for hverandre. Disse ble sendt regnskapsfører for beregning av skattetrekk. N01 hevder han aldri har utbetalt lønn i India. Arbeiderne oppbevarte pengene sine selv, men ved et par anledninger har han oppbevart penger for dem. Han la pengene i en konvolutt som de skrev navnet sitt på. Dette har han også gjort for noen polske arbeidere. Dette har han sluttet med. Det ble ikke utbetalt overtidstillegg da det ikke var overtid i virksomheten. Dersom arbeiderne jobbet lengre en dag, avspasserte de neste dag.

Det ble ikke opprettet lønnskonto for noen av de indiske arbeiderne i tiltaleperioden. Dette skjedde først i 2012. N01 fikk fullmakt til flere av kontiene som ble opprettet og han bekrefter at han hevet penger fra disse kontoene.

I sin forklaring til politiet 27. oktober 2011 fortalte N17 også at de indiske arbeiderne bare fikk kr 100,- pr. dag i lønn. Hun hadde fått høre dette fra flere indiske arbeidere. Med en arbeidstid innenfor normalarbeidstiden innebærer dette en timelønn på kr 13,- pr. time. Lønnen fikk de utbetalt kontant enten i India eller Norge før de returnerte etter endt arbeidsperiode. De øvrige norske ansatte har bekreftet at N17 var opptatt av de dårlige lønnsvilkårene for de indiske arbeiderne på dette tidspunktet. Som tidligere nevnt er det grunn til å legge stor vekt på N17s forklaring om dette. Hun var konkret på hvilket beløp de hadde mottatt i lønn, og dette var ikke spesielt knyttet opp mot N04. Som tidligere nevnt var det på dette tidspunktet ennå ingen anmeldelse vedrørende forholdene ved [firma2].

N08 startet å jobbe ved [firma1] Gartneri i 2002. I følge hans forklaring fikk han da kr 106,- pr. time. Timelønnen økte senere til kr 125,- og nå kr 135,- pr. time. Han får nå en fastlønn på kr 28 000,- pr. mnd, noe han har hatt i 3 år. N08 bekrefter at lønnen ble utbetalt kontant i en pose. Han forklarer at han tok ut av posen så mye penger som han trengte og ga så posen tilbake til N01 for oppbevaring. Han forklarer at han kunne be om forskudd dersom han hadde behov for det, og så få utbetalt det resterende ved avreise. Lønnen ble utbetalt i NOK, men de vekslet av og til til Euro før de dro.

Forklaringene viser at ingen av de ansatte har fått overtidsbetaling eller feriepengene. Flere ansatte har i perioder mottatt svart lønn. Dette viser at N01 har vært villig til å bryte regelverket, noe som styrker de fornærmedes forklaringer om at de ikke mottok tarifflønnen, men den langt lavere lønnen som var avtalt mellom partene.

Retten legger etter dette N04s forklaring til grunn.

Tiltalens post IV og V. Uteholdt omsetning og merverdiavgiftsbedrageri - N01

Den 15. august 2010 ble det foretatt bokettersyns kontroll i lokalene til [firma1] Gartneri på [sted1]. Bokettersynet omfattet regnskapsårene 2005-2009. Skatt Sør avga sin rapport 25. februar 2011 hvor det fremgår at «en rekke dagsoppgjør/z-rapporter til betydelige beløp ser ut til ikke å være bokført og det gjelder alle kontrollerte år». I rapporten anbefales det at beløpene beskattes hos N01 som lønn eller ulovlig utbytte. Skatt Sør anmeldte forholdet. Som følge av anmeldelsen foretok politiet en ransaking av gartneriets lokaler samt familien N01s private bolig den 19. oktober 2011.

Under etterforskningen har bistandsrevisorene Ulf Løkka og Hildegunn Kasbo vært oppnevnt. Ulf Løkka har tatt for seg omsetningen for årene 2006-2009, og Hildegunn Kasbo har sett på 2005 og 2010. I tillegg har Hildegunn Kasbo foretatt en privatforbruksanalyse.

Under politiets ransaking ble det funnet og beslaglagt en rekke kassaruller. Ulf Løkka har gjennomgått de kassarullene som er gjenfunnet og kontrollert hver enkelt rull opp mot bokført omsetning. Innslagene på kassene er igjen kontrollert opp mot bankterminal. Løkkas kontroll viser at det ofte er hull i nummerrekkefølgen på de z-rapportene som er bokført. Hull i nummerrekkefølgen tilsier at det er registrert omsetning på kassen som ikke bokføres. Tilsvarende observasjon ble gjort av bokettersynrevisorene Ragnvald Tveita og Mona Lodsby.

På bakgrunn av de kassarullene som er funnet, men ikke bokført, har Ulf Løkka konkludert med at det for året 2006 er uteholdt en omsetning på kr 1 004 798,- for året 2007 på kr 1 012 672,- for 2008 kr 840 000,- og for 2009 kr 73 188,-. I 2010 har Hildegunn Kasbo på tilsvarende måte kommet til en uteholdt omsetning på kr 358 701,-.

Ikke alle manglende z-rapporter er gjenfunnet, og for disse periodene må beløpet fastsettes skjønnsmessig. Skjønnnet er gjort ut fra en beregning av faktisk bankandel på den bokførte omsetningen. På denne måten er det for 2006 skjønnsmessig fastsatt en utelatt omsetning på kr 57 971,-, for 2007 en omsetning på kr 105 891,-, for 2008 kr 211 276,-, 2009 kr 812 818,- og for 2010 kr 721 616,-.

For inntektsåret 2005 er det ikke gjenfunnet noen kassaruller som ikke er bokført. De bokførte kassarullene viser imidlertid at det må ha vært minst 2 kasser i bruk på grunn av ulik z-rapportnummerering, og det ses hull i nummerrekkefølgen på de bokførte z-rapportene. De manglende z-rapportene tilsier at det minimum mangler bokføring av 179 dagsrapporter. Det er beregnet en gjennomsnittlig omsetning pr. z-rapport ut fra den kassa som viser Grand Total. Beregnet beløp for 2005 utgjør etter dette kr 1 474 723,-, noe som gir en beregnet bankandel på 43,42% og som stemmer godt overens med den beregnede bankandel for årene 2006-2010.

N01 har ikke erkjent straffeskyld etter tiltalen. Det er ut fra de forklaringer som er gitt i saken, ikke tvil om at det har vært uteholdt omsetning fra [firma1] Gartneri. Samtlige ansatte har forklart seg om en kasse i det nye gartneriet, hvor omsetningen ikke ble registrert. Det er gitt litt ulike forklaringer med hensyn til hvordan denne kassen ble brukt, hvem som har gitt beskjed om at kassen skulle brukes og hvor mye den er brukt, men selve eksistensen av denne kassen synes det ikke å være uenighet om.

N01 har forklart at det ekstra kasseapparatet skulle være en opplæringskasse. Ingen ansatte har forklart at de fikk opplæring på denne kassen fremfor andre kasser, og det synes heller ikke å være noen hensikt i å ha opplæring på et gammelt kasseapparat som ikke lenger var i bruk. Løkkas gjennomgang av kasserullene viser heller ikke innslag på denne kassen som avviker fra innslagene på de øvrige kassene, og som skulle tilsi at dette var en kasse de ansatte brukte for å øve seg. Flere ansatte har vært klare på at omsetningen som ble slått på den ekstra kassen var såkalt svart omsetning som ikke ble bokført, og gitt uttrykk for at de syntes det var ubehagelig å benytte denne kassen.

Det kan ut fra revisors gjennomgang heller ikke være tvil om at det i det gamle gartneriet har vært flere kasser i bruk ut over det N01 har forklart, nemlig at han brukte 2 kasser i høysesongen. Bokføringen fra 2 kasser fordeler seg i følge revisor på enkeltdager gjennom hele året, og det bokføres heller ikke salg fra 2 kasser hver dag i høysesongen. N01 har i politiavhør forklart at bruken av to kasser kunne skyldes at en kasse ble tilsølt av jord og måtte rengjøres. Den ble da byttet med en annen kasse. Denne teorien ser retten bort fra, da det i følge Ulf Løkka ser ut som om det er de samme to kassene som brukes hvert år ut fra nummerrekkefølgen på z-rapportene. Derimot kommer det en ny kasse ved juletider hvert år.

Bokføringen av kontantsalget ved det gamle gartneriet skiller seg ikke nevneverdig fra bokføringen av kontantsalget ved det nye gartneriet, med unntak for omfanget av den uteholdte omsetningen. Dette tilsier at de ekstra kassene har blitt benyttet på samme måte både i det gamle og nye gartneriet.

Bistandsrevisor Hildegunn Kasbo har foretatt en privatforbruksanalyse av N01s private økonomi. Denne analysen viser at N01s familie har et privatforbruk langt over det hans inntekter skulle tilsi. Analysen viser at N01 i 2006 hadde et merforbruk på kr 961 081,-, i 2007 kr 416 415,-, i 2008 kr 306 501,-, i 2009 kr 296 166,- og i 2010 kr 566 833,-. Revisors gjennomgang, sammenholdt med N01s egen forklaring gir ikke holdepunkter for annet, enn at dette merforbruket må stamme fra den uteholdte omsetningen. Lån og ytelser fra familie i utlandet har N01 selv forklart at har gått til finansiering av virksomheten i forbindelse med nytt gartneri.

Retten kan heller ikke se det som et tenkelig alternativ at N01 har vært utsatt for tyverier fra sine ansatte opp gjennom årene. Den mangelfulle bokføringen har en indre systematikk som tilsier at dette ikke er utslag av tilfeldigheter.

Endelig viser retten til at det i etterkant av Skatteetatens aksjon i 2010, ble avholdt et møte mellom N01, N17, N23 og N26. I dette møtet var det ekstra kasseapparatet - gråkassa - et tema. N17 har forklart at hun oppfattet møtet slik at de ble bedt om å lyve om eksistensen av kasseapparatet og den svarte omsetningen. I følge N17 foreslo N23 at de skulle si at dette var en vekslekasse. N23 bekrefter i sin forklaring at denne kassen var et tema, og at de skulle diskutere hva de skulle forklare til politiet. Tilsvarende gjelder for N26. Partene er for øvrig ikke samstemte i sin forklaring med hensyn til hva som ellers ble sagt. Det ble videre avholdt et møte mellom N17, N23 og N26 hjemme hos N17 noen dager etter møtet på arbeidsplassen. Også i dette møtet var «gråkassa» et tema.

Når det gjelder omfanget av den uteholdte omsetningen legger retten revisors beregning til grunn. Den delen av den uteholdte omsetningen som er gjenfunnet på kassaruller, er summert. Når det gjelder det skjønnsmessige påslaget, har revisor gjort fradrag for det som kan tenkes å være feilslag eller skyldes andre feil. Skjønnen er basert på forholdstallene fra de deler av omsetningen som lar seg dokumentere. I tillegg er det gjort et ekstra fradrag ved avrundingen. Fradraget ved avrundingen ligger på mellom 10,6 og 22%. Retten finner det hevet over tvil at den beregnede uteholdte omsetningen bygger på et saklig og forsvarlig skjønn, og at det er gitt tilstrekkelig sikkerhetsmargin. Samlet er det således utvilsomt uteholdt omsetning fra [firma1] Gartneri på kr 6 275 000,-. Det er heller ikke beregnet merverdiavgift av det uteholdte beløpet. Unndratt merverdiavgift beløper seg til kr 1 255 000,-.

For at N01 skal kunne dømmes i henhold til tiltalens post IV og V, må han ha utvist forsett eller uaktsomhet med hensyn til at deler av omsetningen ikke ble bokført. Det kan ut fra bevisførselen, ikke være tvil om at N01 har vært fullt på det rene med at store deler av omsetningen ble holdt utenfor regnskapene, og at en konsekvens av dette var at det ikke ble innberettet og betalt tilstrekkelig merverdiavgift.

N01 har selv forklart at N17 fikk lønn eller lån fra penger som ikke var bokført. I tillegg har flere ansatte forklart at de fikk svart lønn i perioder. Retten viser også til N17s og N26s forklaringer. N17 har forklart at hun fikk beskjed av N01 om å bruke denne kassen. N26 forklarte at hun fikk klar beskjed av N17 om at kassen skulle brukes. Det samme har N23 forklart. Det er ikke noe i saken overhode som skulle tilsi at N17 har tilkommet midler fra den uteholdte omsetningen, ut over det N01 selv har forklart. Derimot viser privatforbruksanalysen at N01 og hans familie har hatt et forbruk som langt overstiger det de hadde kjente midler til. Dette er selvsagt noe N01 har vært klar over. Vesentlig for vurderingen av subjektiv skyld er imidlertid den systematikk som er anvendt ved bokføringen, dvs. at det er bokført omsetning fra flere kasser de dagene hvor innslagene på hver enkelt av kassene ikke er tilstrekkelig til å dekke registreringene på bankterminalen. For å kunne føre kontantbeholdningen på denne måten, må man ha en oversikt ingen andre enn N01 hadde. N01 tar også flere kasseoppgjør. Dette er ikke et utslag av tilfeldigheter, men en systematikk som ses gjennom flere år. Det ses også at man blir flinkere til å bokføre to kasser etter at revisor 17. desember 2007 har påpekt mangler ved bokføringen av z-rapportene, noe som indikerer at N01 har fullt kjennskap til bokføringen og grunnlaget for denne. N01 har handlet forsettlig.

Den uteholdte omsetningen på kr 6 275 000,- er ikke oppgitt i omsetningsoppgavene og det har således ikke blitt beregnet og betalt merverdiavgift av beløpet, noe som er i strid med merverdiavgiftsloven § 72 nr. 1 jf. straffeloven § 270. Dette har åpenbart N01 vært klar over, og hensikten må utvilsomt å ha vært å unndra avgiften.

N01 har overtrådt bokføringsloven § 15 første ledd annet punktum jf. § 7 første ledd og merverdiavgiftsloven § 72 nr. 1 jf. straffeloven § 270 og blir å dømme etter tiltalens post IV og V.

Tiltalens post II bokstav a). Trygdebedrageri - N01

I perioden 20. september 2004 og frem til 1. september 2012 har N01 mottatt ca kr 1 595 800,- i stønad fra NAV som følge av sykdom. Han var 100% sykemeldt i perioden 20. september 2004-10. april 2005, 80% sykemeldt i perioden 11. april 2005 til 16. august 2005. Han mottok rehabiliteringspenger med 50% i perioden 17. august 2005 til 31. mars 2006 og var under yrkesrettet atføring med 80% uføregrad fra 1. april 2006 til 30. september 2009. Fra 1. oktober 2009 har han hatt en gradert uførepensjon på 80%. Den 1. september 2012 ble det fattet vedtak om opphør i stønaden som følge av mislighold ved at N01 ikke hadde opplyst om all inntekt, samt at han faktisk hadde arbeidet ut over den uføregraden som var lagt til grunn for de ulike stønadene.

N01 har ikke erkjent straffeskyld for forholdet og mener at han har hatt krav på de stønader han har mottatt. Han hevder i sin forklaring at han i hele perioden har vært for syk til å arbeide mer enn de prosentene som ligger til grunn for vedtakene. Det skal i følge tiltaltes forklaring være N08 som har fungert som daglig leder i tiltaltes sykefravær. Han skal også ha fått hjelp av datteren til administrativt arbeid.

Retten betviler ikke at N01 har hatt helseplager som gjør han berettiget til stønad fra det offentlige. Det er fremlagt en lang sykejournal som dokumenterer alle hans helseplager. Spørsmålet er hvorvidt han har arbeidet, praktisk eller administrativt, ut over det som er opplyst om og lagt til grunn av NAV ved beregning av stønaden.

N01 var styreleder og/eller daglig leder under hele stønadsperioden. Det har ikke vært noen administrativ nestleder ved gartneriet. I følge N01s egen forklaring er det han som har utført det administrative arbeidet som kunne utføres fra hjemmekontoret. Det er ikke andre enn N01 som har skaffet arbeidskraft, ordnet arbeidstillatelser, bestilt varer, betalt fakturaer, utbetalt lønn, utstedt og signert bilag til regnskapet og levert dette til regnskapsfører. Ulf Løkka har også i sin gjennomgang påvist at N01 ved en rekke anledninger har signert på ukesomsetningen og signert nattsafeposer. Han mottok den daglige kontantomsetningen, og bisto også arbeiderne med å ta ut penger i banken dersom de hadde behov for det.

Det er heller ikke tvil om at N01, så å si hver dag, var en tur innom gartneriet et par ganger i løpet av dagen. Han har forklart at han da ikke kunne unngå å ha en viss kundekontakt. De ansatte har forklart at han var tilstede nesten hver dag, opptil flere ganger daglig. Det er ingen ansatte som kan huske at N01 var fraværende i lengre perioder, med unntak for en tur til India. De ansatte forholdt seg til N01 som sjef, selv om N17 i praksis var butikksjef i perioden 2010-2012.

I 2009 arbeidet N01 med bygging av nytt gartneri på [sted1]. Det var i følge hans egen forklaring han som hadde kontakt med offentlige myndigheter, finansinstitusjoner, arkitekt og entreprenør. Bygging av nytt gartneri var et omfattende prosjekt, og det nye gartneriet sto ferdig til åpning i april 2010. I denne perioden var N01 uføretrygdet med en uføregrad på 80%.

I disse årene hadde gartneriet en omsetning fra 2,4 millioner til 3,8 millioner. Omsetningen er jevnt stigende. I tillegg kommer ikke-bokført omsetning på rundt 1 million kroner årlig. Virksomheten har hatt fra 8 - 12 ansatte i perioden. Administrasjon av en såpass omfattende virksomhet kan ikke la seg gjøre innenfor en 20% stilling, d.v.s. 1 dag pr. uke eller 1 time pr. dag. En 20% stilling er også åpenbart uforenlig med å planlegge og gjennomføre et stort byggeprosjekt. Omsetningstallene for perioden viser heller ingen tegn til at firmaets daglige leder og administrator skulle ha begrenset arbeidsevne. Tvert om har selskapet hatt en jevnt økende omsetning. Regnskapene viser således at det har vært «business as usual» i hele perioden, uavhengig av N01s uføregrad.

Det er ikke omstridt at N01 ikke har gitt NAV opplysninger om at han arbeider ut over den uføregraden som er lagt til grunn i de ulike vedtakene. Ved ikke å opplyse NAV om at han faktisk arbeider mer enn uføregraden tilsier, har han forledet NAV til å foreta en uberettiget utbetaling av stønad.

Retten har funnet det bevist at N01 i perioden 2005-2010 har unnlatt å bokføre en omsetning på totalt kr 6 275 000,-. En privatforbruksanalyse foretatt av bistandsrevisor Hildegunn Kasbo viser at N01 i 2006 hadde et merforbruk på kr 961 081,-, i 2007 kr 416 415,-, i 2008 kr 306 501,-, i 2009 kr 296 166,-, og i 2010 kr 566 833,-. Revisors gjennomgang, sammenholdt med N01s egen forklaring gir ikke holdepunkter for annet, enn at dette merforbruket må stamme fra den omsetningen som ikke er bokført. Lån og ytelser fra familie i utlandet har N01 selv forklart at har gått til finansiering av virksomheten i forbindelse med nytt gartneri. Disse inntektene har N01 ikke opplyst om da han søkte om rehabiliteringspenger, yrkesrettet atføring og uførepensjon.

Rehabiliteringspenger, stønad til yrkesrettet attføring og uførepensjon ytes til en arbeidstaker som har fått sin arbeidsevne nedsatt med minst halvparten, jf. folketrygdloven § 10-8 (opphevet) og § 12-7, første ledd. Ved vurdering av om inntektsevnen er nedsatt og i hvor stor grad, foretas det en sammenligning med inntekten før og etter sykdom inntrådte. Ved å unnlate å opplyse om ikke-bokførte inntekter på til sammen 2,5 millioner kroner i den perioden tiltalen gjelder, har N01 uberettiget fått en høyere uføregrad enn han etter loven hadde krav på. Uføregraden har dannet grunnlaget for utbetaling av rehabiliteringspenger, stønad til yrkesrettet attføring og uførepensjon.

N01 har ved sine fortielser om inntekts- og arbeidsforhold uberettiget fått utbetalt kr 1 595 800,- i stønad som følge av sin sykdom. Det oppsto ved det et tilsvarende, eller fare for tilsvarende tap for NAV. Handlingen er åpenbart forsettlig utført og i uberettiget vinnings hensikt. Bedrageriet er grovt på grunn av beløpets størrelse, men også fordi det har pågått over en lengre periode.

N01 blir å dømme i henhold til tiltalen for overtredelse av straffeloven § 270 første ledd nr. 1 jf. annet ledd jf. § 271.

Tiltalens post II bokstav b). Trygdebedrageri N02

I perioden 4. november 2009 til 20. mai 2010 og 18. januar til 20. mars 2012 var N02 100% sykemeldt. Han fremsatte krav om og mottok sykepenger med totalt kr 322 700,- for de to sykemeldingsperiodene. Han er tiltalt for ikke å ha opplyst NAV om at han i sykemeldingsperioden var i full jobb som daglig leder i [firma2] slik at han uberettiget mottok kr 322 700,- i sykepenger.

N02 har ikke erkjent straffeskyld. Han erkjenner å ha vært innom [firma2] i sykemeldingsperioden, men skal i følge egen forklaring ikke ha utført noe fysisk arbeid i disse periodene og heller ikke hatt noe kundekontakt. Det praktiske arbeidet med plantene var det arbeiderne, samt andre som hjalp ham med. Han erkjenner imidlertid at han kan ha svart arbeiderne dersom de ringte og hadde spørsmål vedrørende produksjonen. N02 har forklart at han var klar over at han ikke kunne jobbe så lenge han var sykemeldt. Han kunne imidlertid ikke stenge driften mens han var syk.

Retten finner ikke tiltaltes forklaring troverdig. N02 var daglig leder ved [firma2] i de aktuelle sykemeldingsperiodene. Det er ingen formell eller reell nestleder ved gartneriet, og han har selv heller ikke forklart at noen gikk inn i hans sted som daglig leder i disse periodene. I følge vitnet Anne Alvær fra NAV Kontroll var det bare N02 og N03 som var innmeldt i AA-registeret som ansatte i bedriften da N02 søkte om sykepenger. I følge e-post fra bistandsrevisor Hildegunn Kasbo til Jenny Feldmann sendt 27. juni 2014, er det heller ikke innberettet lønn på andre enn tiltalte og hans kone N03 i denne perioden. N03 trakk seg i følge egen forklaring ut av den praktiske driften av [firma2] i 2009. Hun fortsatte imidlertid å betale regningene for firmaet, sto for lønnsutbetalingen og hadde kontakten med regnskapsfører.

Det følger av regnskapsrapporten at [firma2] i desember 2009 omsatte juletrær for kr 179 000,-. I følge beregninger på bakgrunn av beslaglagt bilagsmateriale, skal det ha vært solgt omtrent 445 stk. juletrær i desember 2009. Salget ble foretatt utenfor Dags Marked i Drammen. I følge N02 var det en indisk gutt som foresto salget. Han husker imidlertid ikke navnet på denne gutten. I tillegg skal han ha fått hjelp av en familievenn bosatt på Konnerud i Drammen. Selv om juletrærne har vært bestilt en god stund i forveien, finner ikke retten det troverdig at [firma2] har solgt så mange juletrær uten at tiltalte selv har medvirket ved organiseringen av salget. Det er ikke opplysninger i regnskapene som tilsier at det har vært indiske arbeidere ved bedriften i denne perioden, og det er heller ikke funnet gjenparter av billetter ved ransaking hos det reiseselskapet tiltalte brukte for billettbestilling. N06, N13, N27 og N08 hadde, dersom man legger lønns- og trekkoppgavene til grunn, reist tilbake til India 31. oktober 2009. Nye indiske arbeidere kom først i januar 2010. Tiltalte har ikke tidligere opplyst at han har fått hjelp av en familievenn bosatt på Konnerud, og denne familievennen var heller ikke innkalt som vitne i saken for å forklare seg om sin påståtte bistand.

I januar 2010 kom det 4 indiske arbeidere til [firma2]. Dette tilsier at det er en viss produksjon ved gartneriet i denne perioden. I følge N02 var det disse arbeiderne som sto for den praktiske driften av [firma2] i perioden. Retten har fått opplyst at det bare var N07 som hadde vært ved [firma2] tidligere. De tre øvrige arbeiderne var nye. Ingen av disse arbeiderne snakket norsk. Norske arbeidere kom først i april 2010, blant disse var N20. I mars, april og mai kom det 4 norske arbeidere. N20 hadde jobbet for N02 på [sted2] tidligere. For øvrig er det ikke opplyst at noen av de andre ansatte hadde erfaring fra [firma2] eller tilsvarende arbeid tidligere. Det fremstår som usannsynlig at en indisk arbeider, som heller ikke kan norsk, skal være i stand til å administrere virksomheten på [firma2] i den kanskje mest hektiske perioden på året.

N02 har opplyst at han har fått hjelp av N01 til driften i den perioden han selv var syk. N01 hadde på dette tidspunktet en uførepensjon på 80%, samtidig som [firma1] Gartneri var i gang med å bygge nytt gartneri på [sted1]. Det er ikke mye N01 kan ha bidratt med til driften av [firma2]. N01 har heller ikke selv forklart seg om en omfattende bistand til N02 i denne perioden.

Den øvrige bistanden N02 har opplyst å ha mottatt fra leverandører blant annet av sprøytemidler, er av en slik art og så beskjedent omfang at den hverken isolert sett, eller sammen med øvrig bistand han med en viss grad av sannsynlighet kan ha mottatt, umulig kan ha stått for driften av gartneriet i sykemeldingsperiodene.

Det er også fremlagt dokumentasjon på at N02 foretok en reise til Amsterdam 9. - 14. februar 2010 sammen med N01. Formålet med reisen skal ha vært deltakelse på en messe. Turen er utgiftsført i firmaets regnskaper, og det er påført «*Tur for å bestille varer fra Belgia & Holland*» for hånd på bilagene. N02 har forklart at han ikke signerte på noe under denne turen, det er heller ikke avgjørende for hvorvidt turen skal anses å være arbeidsrelatert. Det er ikke noe som tilsier at dette har vært en ferietur.

Utdrag fra kundereskontro i januar - juni 2010 utarbeidet av spesialetterforsker Ann Elisabeth Bøen ved Økokrim, viser en utstrakt bruk av firmakortet i perioden, uten at retten har nærmere opplysninger om hvem som har brukt kortet. Det er også bokført flere bilag hvor N02 er påført som referanse i dokumentet. Isolert sett er dette ikke egnet til å bevise ut over enhver rimelig og fornuftig tvil, at N02 har vært i arbeid. Det viser imidlertid at det har vært en omfattende virksomhet ved gartneriet i denne perioden. Det fylles jevnlig bensin og det handles varer på ulike jernvarebutikker og hos leverandører av hageartikler. Ut fra Bøens utdrag fra kundereskontroen, kan N02 knyttes direkte til et uttak gjort fra firmaets konto 11. mars 2010.

På forespørsel fra retten har N14, innehaver av N14 Ekspress, utarbeidet en oversikt over tidspunktet for utstedelse av billetter i de periodene N02 var sykemeldt. I følge e-post sendt retten og samtlige aktører i etterkant av sin forklaring i retten, er det utstedt 6 billetter i perioden 15. desember 2009 - 7. mai 2010. I sin forklaring for retten opplyste N14 at han normalt utstedte billettene et par dager etter at de var bestilt. N14 forholdt seg ikke til noen andre enn N02 i forbindelse med billettbestillingene. Hvorvidt N02 har bestilt disse billettene innenfor eller utenfor normal arbeidstid, pr. telefon eller e-post, er uten betydning for spørsmålet om det foreligger et trygdebedrageri, ettersom han ikke på noe tidspunkt opplyste om at han klarte å utføre enkelte arbeidsoppgaver.

Det kan etter dette ikke være noe tvil om at N02 har arbeidet som daglig leder ved [firma2] i perioden 4. november 2009 - 20. mai 2010.

Retten finner det også bevist at N02 har utført sitt arbeid som daglig leder i perioden 18. januar 2012 til 20. mars 2012, en periode hvor han var 100% sykemeldt. I denne perioden var det én inder som begynte å jobbe i januar, 2 stk. som kom i midten av februar og ytterligere 4 stk. som kom i mars. Ut fra lønnsbilagene skal de norske arbeiderne ha kommet først i april, altså etter sykemeldingsperioden. I denne perioden fikk [firma2], i tillegg til ordinær drift, utført utbedringsarbeid bak gartneriet. Det er usannsynlig at én indisk arbeider skal kunne stå for og administrere driften av [firma2] og utbedringsarbeidene bak gartneriet, selv med bistand fra andre som det er opplyst om har bistått.

Arbeidene bak gartneriet ble utført av entreprenør N28, som også hadde utført arbeid ved [firma2] i 2011. Arbeidene hadde et totalt omfang på ca 1 million kroner. I følge utstedte fakturaer med timelister, er det utført arbeid for totalt kr 336 629,- i sykemeldingsperioden. N28 har forklart at han forholdt seg utelukkende til N02 i forbindelse med dette arbeidet. I følge N28 var tiltalte N02 stort sett på anleggsplassen for å følge med, og gi sine instruksjoner, blant annet om hvor de skulle plassere jordvoller.

Retten har videre fått opplyst fra N14 Ekspress at det er utstedt én flybillett 6. februar 2012, som med all sannsynlighet må ha vært bestilt i sykemeldingsperioden.

Når disse bevisene ses under ett, er retten ikke i tvil om at N02 har arbeidet tilnærmet fullt ut som daglig leder ved [firma2], selv om retten ikke betviler at det var grunnlag for sykemeldingen og at han har hatt begrenset evne til å utføre samme fysiske arbeid som tidligere.

Retten bemerker for øvrig at tiltalte i sine politiavhør har forklart at det var han som sto for driften i perioden og at han var alene om det. N02 har vært sykemeldt i den delen av sesongen hvor grunnlaget for gartneriets omsetning legges, nemlig den innledende produksjonsfasen. Dersom N02 på grunn av sine sykemeldinger ikke kunne ha opprettholdt en full produksjon, ville det måtte forventes at dette gjorde seg utslag i firmaets omsetningstall for de aktuelle år, noe som på ingen måte er tilfelle.

Utgangspunktet er at en arbeidstaker ikke har anledning til å jobbe dersom man er 100% sykemeldt. Man får da erstattet hele sin inntektsevne. For næringsdrivende er det mulig at man ut fra nødrettsbetraktninger må gjøre visse unntak for å holde liv i virksomheten i sykemeldingsperioden. Hvor omfattende arbeid som i så måte kan aksepteres innenfor sykemeldingsprosenten er vanskelig å fastslå eksakt, og vil måtte variere fra virksomhet til virksomhet. Det arbeidet N02 har utført, overstiger klart det man på nødrettslig grunnlag må kunne utføre for å holde liv i virksomheten. I motsetning til forholdet omtalt i Gulating lagmannsretts dom LG-2009-52293, var heller ikke tiltalte åpen med NAV om behovet for å utføre visse administrative oppgaver.

Ved å unnlate å opplyse om at han hadde behov for å utføre, og rent faktisk utførte, en stor del administrative oppgaver, har N02 på rettsstridig måte forledet ansatte i NAV til å utbetale ham fulle sykepenger for periodene 4. november 2009-20. mai 2010 og 18. januar 2012-20. mars 2012. Ved grovt å misligholde sin opplysningsplikt overfor NAV, har han mistet retten til sykepenger for perioden. Han har ved sine handlinger uberettiget fått utbetalt sykepenger med til sammen kr 322 700,-, noe som medførte tap eller fare for tap for NAV, og han har ved det overtrådt straffeloven § 270 første ledd nr. 1 jf. annet ledd. Tiltalte har selv opplyst at han var klar over at han ikke kunne jobbe samtidig som han mottok sykepenger. Han har klart handlet forsettlig og i uverrettiget vinnings hensikt. Overtredelsen er grov på grunn av beløpets størrelse, jf. straffeloven § 271.

N02 blir etter dette å dømme i samsvar med tiltalens post II bokstav b.

Tiltalens post III. Utroskap- N03

N03 ble i 2007 ansatt som bedriftsrådgiver i Modum [bank], med arbeidssted [sted3]. Her jobbet hun frem til fødselspermisjonen i oktober 2009. Hun var tilbake i full jobb etter endt permisjon 1. januar 2011, og da som kunderådgiver med arbeidssted Hokksund. I august 2012 ble hun ansatt som controller, en stilling hun i praksis tiltrådte ca 3-4 måneder i forkant. Hun hadde stillingen frem til hun sa opp i midten av januar 2013.

Det er ikke bestridt at N03 i november/desember 2011 og i 2012 bisto ved opprettelsen av lønnskonti i Modum [bank] for de indiske arbeiderne ved [firma2]. I den forbindelse ble det også utarbeidet og undertegnet fullmakter, hvor hun og i noen grad også hennes ektefelle N02 disponerte kontiene. Som det tidligere er redegjort for legger retten til grunn at de tre fornærmede ikke har fått lønn i henhold til tariff, men har fått den lønnen de avtalte i forkant av arbeidsperioden, og at de har fått denne lønnen utbetalt i rupies i India. Lønnskantiene ble slik retten ser det, utelukkende brukt for å tilfredsstille regelverket etter de anmerkninger som ble gitt etter bokettersyn og arbeidstilsynets kontroll. Ved å utarbeide lønns slipper i henhold til tariff lønn, og sette pengene inn på konto, fremstår lønnsforholdene tilsynelatende som i orden. Ved å få disposisjonsretten over kontiene vil tiltalte og hennes mann ha full kontroll på pengene. På den måten ville [firma2] kunne fortsette sin virksomhet med innleie av indiske arbeidere til urimelig underpris, uten at myndighetene grep inn. I dette ligger det åpenbart en direkte økonomisk vinning for [firma2], og en indirekte vinning for tiltalte og hennes ektefelle som eiere av virksomheten. Retten kan ikke se at det er troverdig at fullmaktene ble opprettet utelukkende av praktiske hensyn på grunn av lang reiseavstand, slik tiltalte har forklart. Det var for det første banker i umiddelbar nærhet til gartneriet, og hvor de tiltalte selv kunne ha gått eller syklet til banken. Med kost og losji dekket, var det uansett ikke noe behov for fortløpende kontantuttak for de indiske arbeiderne. De hadde en avtale om etterskuddsvis avlønning, og uttak ved avreise kunne eventuelt ha vært løst med en enkeltstående fullmakt. Slik de fornærmede har forklart seg om sin arbeidshverdag, skulle det ikke være praktiske behov for å gi noen disposisjonsfullmakt til lønnskontoen. Retten bemerker også at tilsvarende system med opprettelse av lønnskonti, lønn satt inn en dag og deretter tatt ut samme eller neste dag, er fulgt ved [firma1] Gartneri. N01 hadde disposisjonsrett til kontiene. I følge N01 var det de indiske arbeiderne som hadde kommet med forslag om å gjøre det på den måten, på grunn av praktiske problemer med å komme seg til banken. Retten anser det meget lite sannsynlig at N03 og de indiske arbeiderne ved [firma1] Gartneri fikk samme idé på samme tidspunkt.

Retten legger videre til grunn som ubestridt at N03 ved noen anledninger hevet giro med tilgodehavende skatt for de indiske arbeiderne, uten at hun hadde fullmakt til det. Disse pengene har i hovedsak ikke tilkommet arbeiderne. Hun bekreftet også muntlig at N02 kunne heve en giro, ta penger ut av en konto han ikke hadde disposisjonsfullmakt til, og overføre disse pengene til India.

Det er ikke tvil om at N03 har utnyttet sin stilling i banken, både ved opprettelsen av kontiene med tilhørende fullmakter og heving av giro uten fullmakt. Ved at hun var kjent av de andre ansatte i banken, ble det ikke stilt spørsmål ved opprettelsen av fullmakter eller tilkalt tolk eller på annen måte sikret at arbeiderne forsto rekkevidden av de fullmaktene de inngikk. Banken godtok i enkelte tilfeller at N03 tok med seg fullmaktene for underskrift. Det ble heller ikke stilt spørsmål ved berettigelsen av å heve penger uten fullmakt. Hun har også

handlet mot bankens interesser ved at hun klart har brutt interne regler og utsatt banken for omdømmetap. I følge banksjef Meland var det ikke greit for en ansatt å ha disposisjonsretten over andre kunders konti i banken, uten at dette var klarert med overordnet. Hun har også påført banken et mulig økonomisk tap ved sine handlinger. Banken vurderte forholdet slik at det var riktig å varsle Finanstilsynet om det som hadde skjedd.

Handlingene er åpenbart forsettlig utført og i den hensikt å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning. Retten finner det ikke troverdig at N03 var helt ukjent med det lønssystemet som var på [firma2], hvor de indiske arbeiderne fikk en langt lavere lønn enn tarifflønn, utbetalt i India. Det var N03 som hadde ansvaret for lønnsutbetalingene og det var hun som hadde kontakten opp mot regnskapsfører. Arbeiderne har også forklart at det var N03 som hadde med lønningene å gjøre. N03 har forklart at hun tok ut penger etter lister fra N02 med oversikt over når den enkelte arbeider skulle dra. I mange tilfeller ble uttakene fra konto gjort etter at arbeideren hadde reist. Det er ikke funnet dokumentasjon på at disse pengene er overført til India, enten via bank eller på annen måte har tilkommet rette vedkommende. N02 har ikke forklart at han bevisst oppga uriktige avreisetidspunkter til sin kone. Retten kan heller ikke se hvorfor han skulle gjøre det. Retten viser også til at N03 i følge vitnet N19, forsøkte å stanse utstedelse av bankkort til fornærmede N05, etter at han oppsøkte banken 24. august 2012 for å få tatt ut pengene som sto på lønnskontoen. N03 var svært delaktig ved oppstarten av virksomheten. Hun var selv styreleder og daglig leder frem til 2009. De tiltalte har bodd sammen frem til bruddet i 2013. Retten finner det usannsynlig at hun ikke har kjent til systemet for avlønning av indiske arbeidere. Det er således ikke troverdig når hun forklarer at hun tok ut pengene, ga de videre til N02, og at hun ikke vet hva som videre skjedde med disse pengene. Retten viser også til den privatforbruksberegningen som spesialletterforsker Ann Elisabeth Bøen har foretatt og som viser at familien hadde et stort overforbruk i årene 2009, 2010 og 2012. Familien var også på cruise-ferie 3 uker i USA, hvor det bare ble benyttet kontanter. Dette er høyst uvanlig. Disse omstendigheter sett under ett, etterlater ingen tvil om at N03 har handlet forsettlig og i uberettiget vinnings hensikt.

Utroskapen er grov, både på grunn av beløpets størrelse, men også fordi banken bevisst har blitt brukt for å tildekke en lovstridig virksomhet.

N03 dømmes i henhold til tiltalens post III for overtredelse av straffeloven § 275 første og annet ledd jf. § 276.

Tiltalens post VI. Manglende fremvisning av regnskap ved kontroll - N02

N02 har erkjent at han ikke kunne fremvise selskapets regnskaper for årene 2005-2009 under bokettersynskontrollen 21. juni 2012. Det følger av bokføringsloven § 4 nr. 1-10 at regnskapene skal føres blant annet slik at all dokumentasjon kan dokumenteres og spores, samt at regnskapene skal oppbevares for blant annet å kunne fremvises for kontroll overfor norske myndigheter, jf. bokføringsloven § 13. Retten finner det ikke troverdig at regnskapene er stjålet og av den grunn ikke kunne fremvises, slik N02 har forklart. N02 har handlet forsettlig og blir å dømme for overtredelse av bokføringsloven § 15 første ledd, første punktum.

Tiltalens post VII - X. Arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid - N01 og N02

Med det arbeidsomfanget retten har beskrevet innledningsvis, er det ikke tvil om at de fornærmede i høysesongen har arbeidet mer enn 10 timer ut over normal arbeidstid over en periode på 7 dager eller 25 timer over en periode på fire sammenhengende uker. Dette gjelder både ved [firma2] og ved [firma1] Gartneri. Retten er heller ikke i tvil om at de i løpet av sesongen flere dager har jobbet ut over 13 timer pr. dag.

Med arbeidsdager av og til fra kl. 0800 og til kl. 2300 vil ikke den enkelte arbeidstaker få minst 11 timer arbeidsfri slik arbeidsmiljøloven § 10-8 første ledd krever. Det vil heller ikke være mulig, slik N02 har forklart seg, å gi den enkelte minst 35 timer arbeidsfri i løpet av en uke jf. arbeidsmiljøloven §10-8 annet ledd. Retten legger til grunn at det er tilsvarende arbeidsforhold ved [firma1] Gartneri.

Både N02 og N01 har forklart at de forutsatte at arbeidstakerne avspasserte de timene de jobbet ut over normalarbeidstiden. Retten fester ikke lit til denne forklaringen. De har selv vært til stede ved gartneriet store deler av dagen og har sett hvor mye de ansatte har jobbet. Uansett har de ikke hatt et system som har sikret at de ansatte ikke har jobbet ut over det som er lovlig. Som arbeidsgiver og ansvarlig etter arbeidsmiljøloven vil de da uansett ha opptrådt grovt uaktsomt, hvilket er tilstrekkelig for domfellelse. Retten legger imidlertid til grunn at de begge har vært fullt på det rene med at de indiske arbeiderne jobbet langt ut over lovens bestemmelser om arbeidstid, og at overtredelsen er fortsettlig.

N02 og N01 blir å dømme for overtredelse av arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 annet ledd, § 10-6 fjerde ledd, § 10-6 åttende ledd, § 10-8 første ledd og § 10-8 annet ledd.

Tiltalens post I. Menneskehandel.

Straffeloven § 224 ble tilføyd ved lov 4. juli 2003 nr. 78 for at Norge skulle kunne ratifisere FNs protokoll av 13. desember 2000 for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker - Palermoprotokollen. Protokollen supplerer FNs konvensjon mot grensoverskridende organisert kriminalitet. Den norske straffebestemmelsen omfatter også den som direkte utnytter andre mennesker, og går i så måte lengre enn de internasjonale bestemmelsene. Protokollen vil være bakgrunnsrett ved tolkingen av det norske regelverket.

Menneskehandel foreligger dersom noen ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig adferd, utnytter en annen person til prostitusjon, tvangsarbeid, krigstjeneste i fremmed land, eller fjerning av vedkommendes organer, jf. straffeloven § 224. Bestemmelsen om menneskehandel er tatt inn i straffelovens kapittel til beskyttelse av den personlige frihet.

Det sentrale, både i Palermoprotokollen og straffelovens bestemmelse om menneskehandel, er å hindre utnyttelse av særlige sårbare personer. Utnyttelse i straffelovens forstand, foreligger når noen bruker en annen person for å oppnå fordel for seg selv eller andre. Dette vil typisk være økonomiske fordeler, men kan også være andre fordeler. Utnyttelse er et objektivt kriterium, i den forstand at det ikke er noe vilkår at den som blir utnyttet har motsatt seg handlingen. Det foreligger således utnyttelse uavhengig av om den fornærmede har samtykket eller ikke, jf. Rt-2006-111. Det må imidlertid foreligge et visst misforhold mellom den som utnytter og den som blir utnyttet, jf. Rt-2013-39. Dersom partene fremstår som likeverdige, vil det normalt ikke foreligge en utnyttelse.

Utnyttelsen må videre skje for å oppnå ett av flere oppregnede mål; i denne saken «*tvangsarbeid*». Hva som skal anses som tvangsarbeid er ikke nærmere definert i loven. Det følger av Ot.prp.nr.62 (2002-2003) at alternativet tvangsarbeid «*rammer menneskehandel som har til formål å utnytte en persons arbeidskraft, men som ikke er av en slik karakter at det kan karakteriseres som slaveri, jf. straffeloven § 225. I «tvangsarbeid» ligger med andre ord at vedkommende ikke har kommet frivillig inn i arbeidsforholdet og/eller ikke kan komme frivillig ut av det*». Dette er fulgt opp i rettspraksis. Man kan således slutte ut fra dette at tvangsarbeid er noe mindre enn slaveri, som er regulert i en annen straffebestemmelse. Det må imidlertid foreligge en manglende frivillighet.

I Rt-2011-1061, uttalte Høyesterett at det må foreligge et element av tvang for at det skal foreligge tvangsarbeid. I denne avgjørelsen, som riktignok gjelder fornærmede under 18 år, uttaler Høyesterett videre: «*Det kan på denne bakgrunn ikke stilles for strenge krav til den tvangen som må foreligge. Etter ankeutvalgets syn er det tilstrekkelig at det er utvist en form for press fra gjerningspersonen.*»

I Rt-2012-1175 uttaler Høyesterett: «*Selv om det tas utgangspunkt i at det ikke skal stilles for strenge krav til den tvangen som må foreligge, og at det således skal lite til for å konstatere en eller annen form for press, må det også foreligge en nedre grense for hva som etter omstendighetene kan anses som tvang. Herunder må det også foreligge en grense mellom press som i lovens forstand må rubriseres som tvang, og press som følger av foreldrenes alminnelige myndighet til å organisere familiens hverdag.*»

Avgjørelsen i Rt-2012-1175 må forstås dithen at det presset eller den reguleringen som naturlig følger av å være i et arbeidsforhold, selvsagt faller utenfor det som omfattes av straffeloven § 224 forbud mot tvangsarbeid.

I Rt-2013-39, avsnitt 31 og 32, gir Høyesterett sin tilslutning til følgende deler av en rettsbelæring:

«*Det er ikke noe vilkår at det er umulig eller svært vanskelig å komme ut av «arbeidsforholdet». Vurderingen av om det foreligger tvang eller press vil måtte bero på en helhetlig vurdering av f.eks alder, om den fornærmede stod et avhengighetsforhold til andre (...). Den enkelte fornærmede trenger altså ikke å føle seg tvunget, så lenge det objektivt sett foreligger en form for tvang eller press i selve situasjonen - som vil gi seg utslag dersom vedkommende skulle prøve eller ønske å stoppe ... »*

I nærværende synes det å være spørsmål om de fornærmede hadde mulighet til å komme frivillig ut av arbeidsforholdet.

Den manglende frivilligheten kan referere seg til fysiske hindringer, f.eks. innlåsing, og streng overvåkning, men omfatter også mer psykiske hindringer som trusler, frykt ol. For at straffebudet skal gi tilstrekkelig vern mot mer moderne former for tvangsarbeid, må også det presset som følger av et etablert system på arbeidstedet

omfattes, såfremt det etablerte systemet kan tilbakeføres til bevisste handlinger fra gjerningspersonen, og det i realiteten innebærer tvang eller lovstridig press. Det er ikke noe vilkår at den utnyttede selv skal ha forsøkt eller ha ønske om å komme seg ut av situasjonen. Den utnyttede må imidlertid ha et reelt valg til å komme seg ut av situasjonen, dersom vedkommende skulle ønske det. Dersom gjerningspersonen gjennom det etablerte systemet legger hindringer i veien for et slikt reelt valg, vil det lett foreligge et tvangsarbeid i bestemmelsens forstand. Vurderingen av om det foreligger et tvangsarbeid vil således ha både en objektiv og en subjektiv side. Graden og arten av tvang som rammes av bestemmelsen om menneskehandel må i en viss utstrekning vurderes konkret opp mot hvilket arbeid man blir presset til, fornærmedes situasjon samt forholdet til gjerningspersonen.

Manglende frivillighet ved avslutningen av arbeidsforholdet omfatter klart de tilfeller hvor man blir forhindret fra å slutte i arbeid. Hensynene bak straffebestemmelsen, forhindre utnyttelse av sårbare mennesker til egen vinning, tilsier at også hindringer mot å varsle myndighetene om svært kritikkverdige arbeidsforhold, herunder manglende lønn, omfattes av straffebestemmelsen.

Det siste vilkåret er at utnyttelsen må skje ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig adferd. Vold og trusler skal forstås med samme innhold som i straffeloven § 227 og § 228. Hvorvidt det foreligger misbruk av sårbar situasjon må vurderes etter en konkret helhetsvurdering, hvor det sentrale i følge forarbeidene er om offeret har noe reelt og akseptabelt valg, annet enn å underkaste seg «handlerne». Mange av de momentene som inngår i vurderingen av om det foreligger tvangsarbeid, vil også være relevante i vurderingen av om det foreligger misbruk av sårbar situasjon.

I forslaget til ny straffelov § 257 er «tvinger» tatt med i innledningen til bestemmelsen, og ordet «tvang» dermed tatt ut av første ledd bokstav b. Forslag til ny straffelov § 257 første ledd bokstav b lyder slik:

Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd tvinger, utnytter eller forleder en person til

b) arbeid eller tjenester, herunder tiggning,

Dette skal i følge forarbeidene gi bedre uttrykk for at også prostitusjon kan ha elementer av tvang i seg. Lovendringen tilsikter imidlertid ingen realitetsendring. Forslaget til ny straffelov § 257 viser, slik retten ser det, at bevisemaet blir hvorvidt de fornærmede er i en sårbar situasjon og om de i denne situasjonen ufrivillig har blitt utnyttet til arbeid ved [firma2] og [firma1] Gartneri .

Retten er ikke i tvil om at de indiske arbeiderne, herunder de tre fornærmede N05, N06 og N04 har blitt utnyttet hos [firma2] og [firma1] Gartneri. Utnyttelsen ligger i ulovlige og uverdige arbeidsforhold, herunder en avlønning langt under tarifflønn. Det er åpenbart at de to virksomhetene har hatt betydelige økonomiske fordeler av dette.

Det klare utgangspunktet må være at en person ikke automatisk anses å være i en sårbar situasjon, utelukkende fordi vedkommende lever i et land med langt dårligere levevilkår enn i Norge. Retten har ovenfor kommet til at de indiske arbeiderne arbeidet under ulovlige arbeidsforhold, med arbeidsdager langt ut over det som arbeidsmiljøloven tillater. De mottok meget lav lønn, og lønnsutbetaling ble først foretatt ved avslutningen av arbeidsforholdet. De var rent faktisk bosatt på arbeidsstedet og det var arbeidsgiver som hadde bestilt og betalt flybillettene. Det er også tvilsomt om arbeiderne satt på reisedokumentene selv, slik at de hadde mulighet til å få endret sin returreise. De var uansett uten kontanter eller tilgang på økonomiske midler til å foreta endringer i flybillettene. En person i et fremmed land, uten kunnskaper om språket, uten penger, bosatt på arbeidsstedet, med bopel betalt av arbeidsgiver, i jobb under ulovlige arbeidsforhold og med en arbeids- og oppholdstillatelse knyttet til denne konkrete arbeidsgiveren, er klart i en sårbar situasjon. Det spiller i denne sammenheng ingen rolle hvilken klasse de fornærmede tilhørte, eller hvordan tilværelsen deres for øvrig var i India. De var i en sårbar situasjon i Norge.

Det springende punktet i saken er hvorvidt de fornærmede er utnyttet til tvangsarbeid i straffelovens forstand.

Retten legger til grunn at det ikke foreligger noe ufrivillighet ved inngangen til arbeidsforholdet. Samtlige arbeidere har gitt uttrykk for at de kom frivillig til Norge for å jobbe, og flere av dem kom tilbake år etter år. Det er ingen bevismessige holdepunkter i saken for at arbeiderne ble utsatt for lovstridig press for å komme til Norge for å jobbe, eller at de for øvrig var i en slik situasjon i hjemlandet sitt at dette skulle tilsi at det foreligger manglende frivillighet. Det er heller ingen bevismessige holdepunkter for at de fornærmede ble lurt inn i arbeidsforholdet. Tvert om synes de fornærmede langt på vei å ha forstått eller i alle fall hatt en anelse om at de skulle jobbe på andre lønns- og arbeidsvilkår enn det som fremgikk av «offer of employment», som arbeidsgiver har utstedt og som fulgte med visumsøknaden. N04 ga under sin forklaring uttrykk for at han

forsto at lønnen de fikk i Norge var dårligere enn det som ble oppgitt til myndighetene, men at det uansett var en god lønn i indisk målestokk. De fornærmede har også jobbet flere sesonger i Norge, og de vendte tilbake til tross for lange arbeidsdager og dårlig lønn.

Spørsmålet blir da om det foreligger ufriwillighet ved utgangen eller avslutningen av arbeidsforholdet.

Hverken på [firma2] eller [firma1] Gartneri har det vært noen fysiske hindringer eller stengsler for arbeiderne. Det synes heller ikke som om de har vært underlagt noen utstrakt form for overvåkning eller kontroll fra arbeidsgiver. De hadde også til en viss grad tilgang på telefon og internett. Det var således faktisk mulig for de fornærmede både å forlate arbeidsstedet og å varsle myndigheter eller andre om arbeidsforholdene. Det ble avholdt kontroller fra norske myndigheter både ved [firma1] Gartneri og [firma2], uten at de indiske arbeiderne varslet myndighetene om arbeidsforholdene.

Tvangsarbeid må avgrenses mot den reguleringen som naturlig følger av å være i et ansettelsesforhold. De begrensningene i de indiske arbeidernes bevegelses- og handlefrihet som følger av å jobbe under de arbeidsforholdene som retten har funnet bevist, ligger klart utenfor den reguleringen som naturlig følger av å være i et ansettelsesforhold. Det foreligger slik retten ser det en klar ubalanse i forholdet mellom de fornærmede som arbeidstakere og de tiltalte som arbeidsgivere. Den ubalansen som foreligger i denne saken, ligger også utenfor det som naturlig følger av et over- og underordningsforhold i arbeidslivet. Det kan heller ikke være tvil om at denne ubalansen i forholdet har vært åpenbar for de tiltalte. Den har også vært synlig for de øvrige ansatte, både ved [firma1] Gartneri og [firma2]. Det vises her til vitneforklaringene fra blant annet N17 som forklarte at de indiske arbeiderne var redde for N01, og at de kalte han for «Hitler». I følge N17 skal de indiske arbeiderne ha sagt at de følte det som om de var i fengsel. N17 observerte ikke noen adferd fra N01s side som skulle gi grunnlag for frykt, men observerte at arbeiderne ble underdanige når N01 eller noen i familien kom. Hun turte imidlertid ikke selv å si fra til N01 om det hun observerte fordi hun selv var redd for å miste jobben. N17s forklaring underbygges av forklaringen til N22 og N29. N29 forklarte at de indiske arbeiderne smilte og lo når N01 ikke var til stede, men at de så ned i bakken når han var der. I politiavhør uttalte N29 at inderne var redde for N01 og at de adlydet han som en militær.

Tilsvarende har N18 forklart at N02 hadde et psykisk overtak på de indiske arbeiderne og at han benyttet dette overfor dem. I følge N18 hadde de indiske arbeiderne fått beskjed om at de ikke fikk prate med kunder. N15 forklarte at hun hadde et klart inntrykk av at det ikke var greit at de indiske arbeiderne pratet med henne, det var mye greiere når N02 ikke var til stede. Dersom han kom inn mens de pratet, gikk de indiske arbeiderne med en gang. Når N02 var på ferie var arbeiderne friere og gladere. I følge N15 tok de seg da også et par turer til Drammen. N25 kunne ikke selv bekrefte at det var en slik klar ubalanse i forholdet mellom de tiltalte og arbeiderne, men bekreftet at han var kjent med at andre norske arbeidere oppfattet det slik.

Hvorvidt denne ubalansen er kulturelt betinget eller en følge av de tiltaltes posisjoner i India, er uten betydning for rettens vurdering, ettersom den åpenbart har vært synbar for de tiltalte.

Denne ubalansen blir ytterligere forsterket og understreket ved at de tiltalte etablerer et system hvor de tar kontroll på arbeidernes pass, de bor relativt kummerlig inne på gartneriets område, betalt av arbeidsgiver og de har et avlønningssystem som innebærer at arbeiderne ikke har kontroll på egen lønn og de er heller ikke i besittelse av kontanter. De må be arbeidsgiver om å få tilgang til identifikasjonspapirene sine og de må be om å få penger dersom de har behov for det. Det er arbeidsgiver som har kontroll på kommunikasjonen med hjemlandet ved at de benytter arbeidsgivers mobil. Ved [firma1] Gartneri ble de indiske guttene fratatt mobilene dersom de brukte telefonene for mye. Arbeidsgiver forsøker også å ta kontroll på kommunikasjonen med omverdenen ved at arbeiderne får beskjed om ikke å prate med kunder, og ved å gi instruksjoner om hva arbeiderne skal si dersom myndighetene kommer på kontroll.

Det blir dermed etablert et system som normerer og begrenser de indiske arbeiderne, uavhengig av om det formelt sett foreligger en frihet/frivillighet.

Det er ut fra de fornærmedes forklaring ikke tvil om at de selv også oppfattet det slik. De hadde en oppfatning av at de måtte spørre om å få forlate området, også på fritiden deres. N20 oppfattet det også slik at hun måtte spørre N02 om det var greit at hun inviterte de indiske arbeiderne på en fest. Hun fikk tillatelse til det, men fikk beskjed om at han ønsket at arbeiderne skulle være hjemme igjen kl. 2200. Dette respekterte både hun og de indiske guttene. I følge de fornærmedes forklaring var det ikke bestandig de fikk tillatelse når de spurte. Ved det understrekes maktubalansen og avhengigheten.

Dersom avhengigheten er sterk nok og styrkeforholdet tilstrekkelig ubalansert, blir det ikke behov for represalier ved normbrudd. Det er derfor ikke avgjørende at ingen, hverken fornærmede eller andre ansatte, har fortalt om irettesettelser eller represalier av noe slag før en av arbeiderne faktisk opponerer mot systemet.

Spørsmålet blir hvorvidt de indiske guttene i det systemet som var etablert hadde en frivillighet, i forståelsen et reelt og akseptabelt valg, med hensyn til å få slutt på de uverdige arbeidsforholdene.

N04 forklarte til politiet at han var redd for at han ikke skulle få komme tilbake til Norge, dersom han fortalte om arbeidsforholdene. Også flere av de norske og polske arbeiderne har uttalt at de selv var redde for å miste jobben. Til tross for at de indiske guttene har jobbet for en brøkdell av norsk minstelønn på området, er det ikke tvil om at lønnen er relativt god sett i forhold til hvilke muligheter disse guttene hadde i India. Dette er også gitt som en forklaring på at de frivillig returnerte år etter år. Samtidig var de i en situasjon i Norge uten identifikasjonspapirer, uten penger og med opphold på arbeidsgivers premisser. De var helt avhengige av arbeidsgiver, og hadde i denne situasjonen ikke en reell frivillighet med hensyn til å opponere mot eller varsle myndighetene for å få slutt på de uverdige arbeidsforholdene.

Slik retten ser det støttes også dette av de etterfølgende omstendighetene. Etter å ha opponert mot N02 ble N05 forsøkt hjemsendt, og andre arbeidere ble faktisk sendt hjem før arbeidsperioden utløp. Ved å sende arbeiderne hjem før arbeidsperioden utløp, understreket N02 konsekvensene av å opponere. Tore Nuven forklarte at N05 hadde virket skremt, rådvill og bekymret når han kom til lensmannskontoret første gang. N05 hadde forklart at han hadde reist fra jobben sin, at han ikke hadde penger og at arbeidsgiver var i besittelse av passet hans. Han visste ikke hvordan han skulle forholde seg. Dette viser betydningen av det systemet arbeidsgiver hadde etablert. N05 ga også uttrykk for frykt for hva som ville skje med moren hans i India ettersom slektningene til de som drev [firma2] hadde oppsøkt moren hans, og gitt beskjed om at han ikke måtte fortelle om [firma2]. Hvis han gjorde kunne det gå ham ille. N18 bekrefter også at N05 mottok flere telefoner fra India i dagene etter at han forlot [firma2] og at han var redd. Også N04 ga uttrykk for å være redd for hva som kunne skje i India når han kom til Norge og forklarte seg for politiet. I følge de fornærmede skjer det også mye i India de påfølgende månedene, uten at retten finner grunn til å gå nærmere inn på det i denne sammenheng.

Slik retten ser det, støttes de fornærmedes subjektive oppfatning av et system eller regime som i realiteten innebar en manglende frihet, av objektive og faktisk konstaterbare momenter. I sum medfører at det foreligger et tvangsarbeid i straffelovens forstand, både på [firma1] Gartneri og [firma2]. Denne saken dreier seg ikke bare om såkalt sosial dumping.

Retten har ovenfor lagt til grunn at de indiske arbeiderne fikk en lønn på 120 000 - 180 000 rupies for årene 2009-2012. Denne årslønnen innebærer omtrent en månedslønn etter norske tariffbestemmelser. De tiltalte har således hatt et vesentlig økonomisk utbytte ved å benytte seg av de indiske arbeidernes arbeidskraft. Overtredelsen vil av den grunn være grov, jf. straffeloven § 224 siste ledd. Det er også et moment i denne vurderingen at utnyttelsen av de indiske arbeiderne har vært systematisk og langvarig, og at begge virksomhetene er bygget opp på utnyttelse av deres arbeidskraft.

Det subjektive skyldkravet for overtredelse av straffeloven § 224 er forsett. Det er ikke tvil om at N02 og N01 har handlet forsettlig. Retten har ovenfor lagt til grunn at N03 har hatt kjennskap til avlønningssystemet på [firma2]. Hun har åpenbart vært kjent med at selskapet bestiller og betaler reisen til de indiske arbeiderne og at passene ble oppbevart hjemme hos dem. Hun har hatt kunnskap om innlosjeringen og at arbeiderne fikk dekket kost. Hun har videre hatt en sentral rolle ved opprettelsen av lønnskonti og utstedelse av fullmakter. Retten er derfor heller ikke i tvil om at N03 har hatt slik kjennskap til driften av [firma2] at hun, på samme måte som sin ektefelle N02, har handlet forsettlig.

N01, N02 og N03 blir å dømme for overtredelse av straffeloven § 224 fjerde ledd jf. første ledd bokstav b.

Sivile krav

Erstatning for tapt lønn

N05, N06 og N04 har fremsatt krav om erstatning for tapt inntekt, herunder tilgodehavende skatt samt krav om oppreisning.

Retten behandler først kravet om erstatning for tapt inntekt.

Bistandsadvokaten har fremmet krav om erstatning for differansen mellom faktisk utbetalt lønn og den lønnen de fornærmede skulle hatt etter arbeidsmiljølovens bestemmelser og forskrifter om allmenngjøring av tariff. I tillegg er det krevd erstatning for hevet, men ikke utbetalt tilgodehavende skatt.

Som rettslig grunnlag for kravet er det vist til skadeserstatningsloven § 3-3 jf. § 3-1. Overtredelse av straffeloven § 224 er i følge skadeserstatningslovens § 3-3 blant de lovovertridelser som gir krav på erstatning etter § 3-1 dersom de øvrige vilkår foreligger.

Slik retten ser det kan ikke skadeserstatningslovens § 3-1 anvendes som rettslig grunnlag for kravet om erstatning for manglende utbetalt lønn. Skadeserstatningsloven § 3-1 gir krav på erstatning for lidt eller fremtidig tap som følge av skade på person. Det innebærer at det er tap av arbeidsevnen som kan kreves erstattet. Lønnskrevet i denne saken skyldes ikke tapt arbeidsevne som følge av et antatt straffbart forhold. Rettslig grunnlag for lønnskrevet må være arbeidskontrakten sammenholdt med arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven med tilhørende forskrifter om allmenngjøring av tariffavtaler, eventuelt sammenholdt med aksjelovens bestemmelser om styreansvar og ansvar for daglig leder. Uriktig anført rettslig grunnlag er imidlertid uten betydning for rettens vurdering, dersom retten kan bygge sin avgjørelse på de påberopte rettsfakta.

For at retten skal kunne behandle det sivile kravet, må det være årsakssammenheng mellom de straffbare forholdene og det sivile kravet. Kravet må springe ut av den straffbare handling, jf. straffeprosessloven § 3.

I Rt-2006-164 sier Høyesterett følgende om forståelsen av straffeprosessloven § 3:

Grensen etter § 3 må - slik jeg ser det - særlig trekkes mot erstatningskrav som gjelder fjerne og klart indirekte følger av den straffbare handlingen. Det er nok så - som påpekt av Bjerke og Keiserud - at slike krav i atskillig utstrekning ikke vil være erstatningsrettslig vernet. Men lovens ordning er at straffeprosessloven § 3 her har selvstendig betydning som en begrensning når det gjelder behandlingsmåten. Begrensningen vil ha betydning for erstatningskrav for utgifter som har sammenheng med den straffbare handling, men hvor det ikke fremstår som treffende å si at kravet springer ut av den straffbare handling. Jeg antar at dette særlig vil kunne være aktuelt for krav som kan tenkes fremsatt av tredjemenn.

I Rt-2003-681 uttales det:

Siktemålet med den nye lovføresegna var reint allment at det skulle bli lettare å få prøvd borgarlege krav i ei straffesak. Det kom til uttrykk ved at det i den nye lova vart ei monaleg utviding av høvet til å få dom mot andre enn den sikta sjølv, og dessutan ved at også andre enn den krenkte sjølv er gitt rett til å fremje borgarlege krav. Ordlyden er noko opnare enn formuleringa i den gamle lova. Også proposisjonen kan synest å peike mot ei noko vidare forståing enn det som ligg i eit vilkår om at kravet må vere ei følgje, og då siktar eg særleg til det som er sagt om at skadelidne kan få avgjort krav som har ein «klar sammenheng» med den strafflagde handlinga. Samla sett inneber dette etter mitt syn at § 3 i den nye lova stiller noko lempelegare krav til årsakssamanheng enn den gamle. Kravet til årsakssamanheng må fastsetjast med utgangspunkt i ei tolking av «springer ut av». Tolkninga av dette omgrepet kan ikkje bindast opp til innhaldet i «følgende» i den tidlegare straffeprosesslova § 3.

I straffeprosesslova § 3 er det fastsett at det borgarlege kravet må reise seg «av samme handling som saken gjelder». Med «samme handling» er meint den handlinga som dannar gjenstanden for tiltalevedtaket, jf. Rt-1999-1363 på side 1371.

Lav lønn, tilbakeholdte skattepenger, manglende feriepenger og manglende overtidsbetaling er sentrale momenter i beskrivelsen av den straffbare handlingen gjengitt i det faktiske grunnlaget i tiltalebeslutningen post I. Avlønningssystemet har stått sentralt i rettens begrunnelse for domfellelse, som et vesentlig moment i det regimet som utgjør den straffbare utnyttelsen etter straffeloven § 224. Krav på erstatning for lønnstap og tap som følge av at tilgodehavende skatt er hevet, men ikke betalt videre til de fornærmede, er ingen fjerntliggende følge av den straffbare handlingen, men har nettopp en «klar sammenheng» med den straffbare handlingen. Det vises også til Høyesteretts vurderinger i Rt-2003-1671.

Lønnskrevet er fremmet mot de tiltalte personlig og ikke [firma2] eller [firma1] Gartneri. Et ansvar for manglende utbetaling av kontraktsmessig og lovpålagt lønn for de tiltalte personlig må hjemles i aksjelovens bestemmelser om erstatningsansvar for daglig leder, styreleder og styremedlemmer, jf. aksjeloven §17-1. Selv om det er i egenskap av daglig leder/styreleder at de tiltalte har inngått arbeidsavtaler med de fornærmede og utbetalt lønn, er retten av den oppfatning at det i denne saken er så nær sammenheng mellom de handlinger de tiltalte har gjort i egenskap av styreleder og menneskehandel-saken, at man må kunne anse kravet på lønn for å springe ut av straffesaken, jf. straffeprosessloven § 3. Saken ligger i så måte annerledes an enn i Borgarting lagmannsretts dom LB-2013-195369, hvor lagmannsretten kategorisk slår fast at retten ikke kan vurdere den eventuelle uaktsomhet tiltalte måtte ha utvist i egenskap som styreleder i selskapet. En materiell vurdering av

erstatningskravet knytter seg ikke til flere andre forhold enn selve de straffbare handlinger. Hensynet til skadevolder taler derfor ikke mot at erstatningskravet behandles sammen med straffesaken.

Tilsvarende vurderinger gjelder erstatning for tilgodehavende skatt som de tiltalte har hevet, men ikke betalt videre til de fornærmede.

Retten finner derfor at det foreligger en tilstrekkelig sammenheng mellom den straffbare handlingen og det sivile kravet til at lønnskravet og kravet på skattepenger kan tas med i straffesaken.

De fornærmedes krav er beregnet ut fra en arbeidstid på 13 timer daglig hele uken i 6 måneder, med fradrag for 17. mai hvor de hadde arbeidsfri. Dette gir 2340 timer pr. arbeidsperiode for hver enkelt arbeider. Av de 2340 timene er 960 ordinære arbeidstimer, jf aml. § 10-4. De overskytende 1380 timene er overtidstimer. Det kreves betalt også for de timene de fornærmede har arbeidet ut over lovlig overtid.

Det er ikke tvil om at de fornærmede fra og med 2010 hadde krav på en timelønn på kr 105,50, i 2011 kr 110,75 og i 2012 kr 130,- i henhold til allmenngjøringsloven jf. forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene § 3 jf. § 2.

For 2009 var det ikke allmenngjorte tariffbestemmelser. Et eventuelt lønnskrav må da baseres direkte på arbeidsavtalen. Spørsmålet må bli hva som var avtalt mellom den enkelte arbeider og arbeidsgiver. Ut fra de fornærmedes egen forklaring må retten legge til grunn at avtalen med arbeidsgiver var at de skulle ha 120 000 rupies i 2009 og at de også har mottatt disse pengene. Det oppstår da spørsmål om de i det hele har lidt et økonomisk tap for 2009. Retten må legge til grunn at de fornærmede enten ikke var kjent med innholdet i arbeidstilbudet som ble vedlagt visumsøknaden (offer of employment) eller det som er mest sannsynlig, var fullt på det rene med at arbeidstilbudet ikke ga uttrykk for de reelle lønnsbetingelsene. Det er ikke anført at den muntlige avtalen må settes til side som ugyldig eller sterkt urimelig, og retten kan under henvisning til begrensningene i straffeprosessloven § 428 siste ledd og § 432 ikke gå nærmere inn i disse vurderingene slik saken er opplyst.

Retten står da igjen med lønnskravene for årene 2010 - 2012. Retten har ovenfor kommet til at samtlige tiltalte har handlet forsettlig og skal dømmes for menneskehandel. Skyldkravet i aksjeloven § 17-1 er uaktsomhet og det foreligger således åpenbart et ansvarsgrunnlag for lønnskravene.

Beregning av lønnskravet må baseres på faktisk arbeidede timer for de fornærmede. Ut over de fornærmedes og vitnenes forklaring har ikke retten noe dokumentasjon på hvor mange timer som faktisk er arbeidet. Retten har tidligere lagt til grunn at de utvilsomt har jobbet ut over normal arbeidstid og at de i perioder har jobbet langt ut over normal arbeidstid. På den annen side anser ikke retten det sannsynlig at de alle tre for alle årene 2009-2012 har arbeidet 13 timer hver eneste dag i perioden og hvert eneste år bare hatt fri på 17. mai. Fornærmedes forklaring kan derfor ikke uten videre legges til grunn for beregningen av kravet. Det er imidlertid ikke mulig, med den bevisførselen retten har hatt å anse et konkret antall overtidstimer som sannsynliggjort for hver enkelt av de fornærmede for hvert enkelt år.

Det retten kan legge til grunn er at de fornærmede har jobbet 40 timers uker uten å få tariffestet timelønn. Differansen mellom faktisk utbetalt og tarifflønnen utgjør da lønnstapet. I tillegg kommer krav på feriepenger. Det må gjøres fradrag for faktisk skattetrekk.

Det legges til grunn 960 ordinære arbeidstimer pr. 6 mnd. Videre legges det til grunn som anført av bistandsadvokaten et fradrag på kr 20 000 årlig for mottatt lønn. Det er videre enighet mellom partene om at det skal foretas et fradrag for verdien av gratis kost og losji og reiseutgifter som arbeidsgiver har dekket og som skulle vært innberettet som skattepliktig inntekt. Fradraget må fastsettes skjønnsmessig ut fra den konkrete bostandarden. Retten legger til grunn at de indiske arbeiderne bodde veldig enkelt med flere på samme rom. De hadde tilgang til toalett og dusj. Det følger av arbeidstilsynets rapport at boligen har sengeplasser til 12 personer. Arbeidstilsynet vurderte boligens tilstand slik at de innhentet bistand fra Brannvesenet, som i sin rapport kom med flere pålegg og det ble øyeblikkelig lagt ned forbud mot å sove i leiligheten. Med dette utgangspunktet legger retten skjønnsmessig et fradrag på kr 750 pr. mnd. pr. arbeider. Det gjøres også et fradrag for reiseutgifter som er dekket av arbeidsgiver. Retten har skjønnsmessig fastsatt reiseutgiftene til kr 5 000,- hver vei.

For N05 medfører det for 2010 et krav på lønn i henhold til tariff på kr 101 280,-. Han forklarer å ha mottatt tilsvarende kr 20 000 som det gjøres fradrag for. I tillegg gjøres fradrag for kost og losji på kr 4 500,- og reiseutgifter på kr 10 000,-. Det er i følge revisor Hildegunn Kasbo foretatt skattetrekk på innberettet lønn i henhold til tariff på kr 28 368,-. Dette gir en lønnsdifferanse på kr 38 412,-. I tillegg kommer krav på

feriepenger på kr 10 330,56. For 2011 legges det til grunn en timesats på kr 110,75, noe som gir en bruttolønn på kr 106 320,-, med fradrag for faktisk mottatt lønn på tilsvarende kr 20 000 og forskuddstrekk på innberettet tariffønn på kr 27 816,-. I tillegg gjøres fradrag for kost og losji på kr 4 500,- og reiseutgifter med kr 10 000,-. Lønnsdifferansen blir da kr 44 004,-. Feriepenger utgjør i tillegg kr 10 844,64. For 2012 må antall arbeidstimer reduseres ettersom N05 avsluttet sitt arbeidsforhold 9. august 2012. Retten legger til grunn at han har jobbet 640 timer til en tariffsats på kr 130,- pr. time. Dette gir en bruttolønn på kr 83 200,-. Det foretas en reduksjon på kr 20 000,- for mottatt lønn og beregnet skattefradrag på kr 21 393,-. I tillegg gjøres det fradrag for kr 750 pr. mnd. i kost og losji, til sammen kr 3 000,-, og reiseutgifter med kr 5 000,-, noe som gir en lønnsdifferanse på kr 33 807,-. Feriepenger beregnes til kr 8 486,40. Samlet lønnskrav med tillegg av feriepenger for N05 blir etter dette **kr 145 884,60**. Morarenter frem til domsdato for de respektive år utgjør totalt **kr 51 049,10**.

N05 tilkjennes etter dette kr 196 933,70 i erstatning for tapt lønn og feriepenger.

For N06 blir beregningene tilsvarende dog slik at det for 2012 er gjort et faktisk skattetrekk på kr 36 753,- i følge hjelpedokument utarbeidet av revisor Hildegunn Kasbo. N06 benyttet også returbillett til India som N02 betalte. Det skal således for 2012 gjøres fradrag for kr 10 000 i reiseutgifter for hans del. Hans faktiske tap blir etter dette **kr 125 524,60**. Morarenter beregnes for hvert år frem til domsdato og utgjør samlet **kr 42 473,50**.

N06 tilkjennes etter dette kr 167 998,10 i erstatning for tapt lønn og feriepenger.

N04 har dels vært ansatt ved [firma1] Gartneri og dels ved [firma2]. For årene med allmenngjorte tariffavtaler var han ansatt ved [firma1] Gartneri i 2010 og 2011. For 2010 vil han ha et lønnskrav på kr 101 280,-, med fradrag for kr 20 000,- i faktisk mottatt lønn og kr 25 896,- i skattetrekk. I tillegg kommer trekk for losji med kr 4 500,- og reisekostnader med kr 10 000,-. Lønnsdifferansen blir da kr 40 884,-. Feriepengetillegget utgjør kr 10 330,56. Samlet lønnstap for 2010 blir da **kr 51 214,56**. For 2011 ville han ha hatt krav på en lønn på kr 106 320. Det gjøres et fradrag på kr 20 000,- for mottatt lønn og kr 29 620 i faktisk skattetrekk. Fradrag for losji settes til kr 4 500,- og kr 10 000,- i reiseutgifter. Lønnsdifferansen blir da kr 42 200,-. Feriepenger tillegges med kr 10 844,64. Samlet utgjør lønnskravet **kr 60 830,40** for 2011. Morarenter beregnes for hvert år frem til domsdato og utgjør samlet **kr 43 874,62**.

For 2012 vil N04 ha krav på lønnsdifferansen på kr 63 200,- med fradrag for faktisk innberettet skattetrekk på kr 21 966,- og kost og losji, på kr 3 000,-, og reiseutgifter på kr 10 000,-, noe som gir et lønnsdifferanse på kr 28 234,-. Feriepenger kommer i tillegg med kr 8 486,40,-. Samlet lønnskrav for N04 for 2012 blir etter dette **kr 36 720,40**. Rentetillegget utgjør **kr 9 664,54**.

N04 tilkjennes etter dette kr 104 705,02 i erstatning for tapt lønn og feriepenger fra N01, og kr 46 384,94 i erstatning for tilsvarende tap fra N02 og N03.

Erstatning for skattepenger

I tillegg til lønnskrav har de fornærmede fremsatt krav om erstatning for skatt til gode som de ikke har mottatt. Retten har funnet det sannsynliggjort at N06 har fått kr 12 903,- til gode på skatten i 2010 og kr 9 274,- i 2011. Det foreligger ingen dokumentasjon på at N06 på noe tidspunkt har mottatt disse pengene. Krav på tilbakebetaling er dermed sannsynliggjort. Tilsvarende gjelder for N05. Dokumentasjonen viser at N04 har fått kr 1 447,- til gode i 2009, kr 4 650,- i 2010 og kr 7 625,- i 2011. Beløpene er hevet av N01 uten fullmakt fra N04 og det er ikke sannsynliggjort at beløpene er tilkommet N04 som rette vedkommende.

Erstatningsvilkårene foreligger.

N06 og N05 skal etter dette ha erstattet kr 22 177,- i tilgodehavende skatt av N02 og N03. Tillegg for morarenter frem til domsdato utgjør kr 6 961,40. Samlet utgjør erstatningsbeløpet **kr 29 138,40**. N04 skal ha erstattet kr 13 752 i tilgodehavende skatt av N01, med tillegg av kr 4 248,13 i morarenter frem til domsdato. Samlet erstatningsbeløp blir **kr 18 000,13**.

Krav om erstatning for økonomisk tap for NAV

NAV har fremmet krav om erstatning for det tap de ble påført som følge av at det ble utbetalt for mye i sykepenger til N02 og N01. Vilkårene for erstatningsansvar er åpenbart oppfylt ved domfellelsen, jf. straffeloven § 3-3 jf. § 3-1. Når det ses hen til allerede innbetalt beløp på erstatningskravene, gjenstår kr 440 183,- for N01 og kr 198 379,- for N02. De blir således å dømme til å betale disse beløpene til NAV.

Krav om oppreisning

Det er også fremsatt krav om oppreisningserstatning for de tre fornærmede. Rettslig grunnlag for kravet om oppreisningserstatning er skadeserstatningsloven § 3-3 jf. § 3-5. En domfellelse for overtredelse av straffeloven § 224 faller innenfor de lovovertridelser som omfattes av bestemmelsene om oppreisning.

Oppreisningserstatning skal kompensere for ikke-økonomisk skade de fornærmede blir påført som følge av en straffbar handling. Retten må foreta en helhetsvurdering hvor det særlig legges vekt på handlingens objektive grovhet, de skadelidtes subjektive opplevelser, hvilke belastninger de skadelidte har blitt påført i ettertid og virkningene av disse. Det skal i den skjønsmessige vurderingen legges vekt på at oppreisningserstatningen skal ha et pønalt preg.

De tre fornærmede i denne saken har blitt utsatt for en omfattende og langvarig utnyttelse. De har bodd under kummerlige forhold på gartnerienes områder, jobbet veldig mange timer for utrolig lav lønn i et system som i sterk grad har begrenset deres handlingsfrihet. Det har blitt skapt en situasjon hvor de mer eller mindre har vært helt avhengige av arbeidsgiver. Arbeidsgiver har vist en total mangel på respekt for de fornærmedes verdi som arbeidstaker. Denne totale mangel på respekt har gått sterkt inn på de fornærmede, noe de har gitt uttrykk for både overfor andre arbeidere og politiet etter at de etter hvert ble klar over hvilke arbeidsbetingelser de hadde og hvilke arbeidsbetingelser de andre hadde. De fornærmede har også vært usikre og redde etter at de brøt med arbeidsgiver. De fornærmede har ikke jobbet like mange år i Norge under de uverdige forholdene. Retten har likevel ikke funnet grunn til å differensiere mellom dem ved utmålingen. Oppreisningserstatningen settes skjønsmessig til kr 75 000,- for hver av dem. N04 har dels vært ansatt ved [firma1] Gartneri og dels ved [firma2]. Erstatningsansvaret må fordeles forholdsmessig mellom N01 og N02 og N03. Retten finner at ansvaret bør fordeles slik at N01 pålegges å betale kr 60 000,- i oppreisningserstatning og N02 og N03 15 000,-

Straffutmåling

Tiltalte N01 skal dømmes for grov menneskehandel, unnlatt bokført omsetning på vel 6 millioner kroner, unndratt avgift på kr 1 255 000,-, grovt trygdebedrageri på vel 1,5 millioner kroner og omfattende brudd på arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven.

Tiltalte N02 skal dømmes for grov menneskehandel, grovt trygdebedrageri på i overkant av kr 300 000,-, for ikke å kunne fremvise selskapets regnskaper ved kontroll og for omfattende brudd på arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven.

Tiltalte N03 skal dømmes for grov menneskehandel og grov økonomisk utroskap.

Ved den konkrete straffutmålingen vil det utvilsomt være domfellelsen for grov menneskehandel som veier tyngst. Det er vanskelig å finne sammenlignbar rettspraksis på området. Det er foreløpig lite rettspraksis vedrørende menneskehandel generelt, og spesielt vedrørende tvangsarbeid av den kategori som denne saken gjelder. I en avgjørelse fra 2008 fastsatte Jæren tingrett [TJARE-2008-69332] straffen til 1 år og 6 måneder for en mann som ble dømt for å ha utnyttet flere personer fra en minoritetsgruppe kalt «travellers» på de britiske øyer. Saken fra Jæren gjaldt ikke grov menneskehandel og den var også tidsmessig av et helt annet omfang. Dommen er avsagt før straffeskjerpelsen i 2010, som det må antas skal ha betydning også for menneskehandel, jf. Rt-2013-39 og Rt-2010-733.

Handel med mennesker i den hensikt å utnytte dem til egen vinning er ansett som et så alvorlig og omfattende problem at verdenssamfunnet har funnet det nødvendig og forhindre dette, ved å forplikte hver enkelt stat til effektivt å forhindre denne type kriminelle handlinger.

De kriminelle handlingene kjennetegnes ved utnyttelse av sårbare personer blant annet ved bruk av tvang, trusler og vold. Dette har som konsekvens at oppdagelsesrisikoen normalt vil være veldig liten. For at Norge effektivt skal forhindre menneskehandel, og slik i realiteten også oppfylle sine forpliktelser etter konvensjonen, må det av allmennpreventive hensyn reageres strengt.

I tillegg kommer det faktum at det i disse sakene også normalt ligger en vesentlig vinning for gjerningspersonen, noe som også tilsier en streng reaksjon. I de tilfellene gjerningspersonen driver økonomisk virksomhet, vil utnyttelse til tvangsarbeid også innebære et konkurransefortrinn i forhold til virksomhet som driver innenfor lovens rammer.

I den konkrete vurderingen må det ses hen til graden av utnyttelse og art og grad av tvangsmiddel. De fornærmede har vært utsatt for en grov utnyttelse over flere år. De har vært underlagt et regime hvor de ikke har hatt tilgang på identifikasjonspapirer eller penger. De kjenner ikke språket og har begrenset evne til

kommunikasjon på engelsk. De har vært helt avhengig av arbeidsgiver og deres gunst. Saken gjelder tre indiske arbeidere for en periode på 5 år. Det avgjørende for at det foreligger menneskehandel i denne saken er imidlertid selve det systemet gartneriene har hatt for sine indiske arbeidere. Retten er ikke i tvil om at systemet var slik også i årene før tiltalen gjelder. N02 hadde sine første indiske arbeidere fra 2006. N01 fikk indiske arbeidere på slutten av 1990-tallet/begynnelsen av 2000-tallet. Retten er heller ikke i tvil om at samtlige indiske arbeidere har vært underlagt samme system, til tross for de vitneforklaringer de har gitt i saken. Det er således ikke bare tre personer som har vært utsatt for menneskehandel. Retten har fått forklaringer som viser at det i høysesongen var mellom 10 og 15 arbeidere på hvert gartneri. Antallet reelt rammede personer er derfor mye høyere enn tre, noe retten må kunne legge vekt på ved straffutmålingen. Dette skiller denne saken fra all annen kjent rettspraksis og tilsier en streng straff.

Ved å benytte det systemet de tiltalte har gjort, har de i vesentlig grad bygget opp sine virksomheter ved utnyttelse av indisk arbeidskraft. Forbrytelsen er utført på en godt organisert måte og vanskelig å avdekke, og hvor i alle fall N02 har fått bistand fra familie i India. Det organiserte preget på den straffbare virksomheten er sterkt skjerpene. Den personlige vinningen er stor for de tre tiltalte, noe som også er skjerpene ved straffutmålingen.

På den annen side må det også ses hen til at det ut over den tvangen som ligger i selve systemet og organiseringen av arbeidet, ikke er anvendt vold og i mindre grad trusler. Truslene synes også i sin helhet å ha kommet i etterkant.

Strafferammen for grov menneskehandel er fengsel inntil 10 år. Retten finner at menneskehandelsaken isolert sett bør gi en fengselsstraff på rundt 3 - 4 år.

Trygdebedrageri straffes med ubetinget fengsel i de sakene hvor bedrageriets størrelse overstiger Grunnbeløpet. Rettspraksis viser at trygdebedragerier i størrelsesorden 300 000 kroner straffes med fengsel rundt 6 mnd. Så grove trygdebedragerier som 1 500 000 kroner er det veldig lite rettspraksis på. Den rettspraksis som foreligger og som det naturlig kan trekkes slutninger fra, tilsier at straffen isolert sett ligger fra 1 år og 2 måneder fengsel til 1 år og 6 måneder. Retten kan ikke se at det foreligger formildende omstendigheter for hverken N02 eller N01 i denne saken. For N01 foreligger tvert om skjerpene omstendigheter ved at forledelsen i stor grad består i at han systematisk har unnlatt å føre opp all faktisk inntekt og slik uberettiget fremstått som stønadsberettiget etter loven. Den måten forledelsen er gjort på har også medført at oppdagelsesrisikoen har vært minimal, noe som viser seg ved at N01 over en periode på hele 7 år uberettiget har mottatt stønad. Dette tilsier en straff i det øvre sjiktet.

Grov økonomisk utroskap skal også straffes med ubetinget fengsel av en viss lengde. Også her er det vanskelig å finne sammenlignbar rettspraksis. Retten legger vekt på at det er betydelige beløp som er tatt ut av de indiske arbeidernes lønnskonto og som ikke lar seg gjenfinne hos rette vedkommende. De fullmakter som foreligger er systematisk anvendt, uten at kontoeier har gitt tillatelse til det og heller ikke er kjent med det. Penger er også hevet uten fullmakt. N03 har grovt utnyttet den tilliten hun har hatt i sin egen organisasjon og blant sine kolleger. Som ledd i gjennomføringen av utroskapshandlingene har hun også benyttet sine kolleger. Utroskapshandlingene inngår som sentrale ledd i menneskehandelen og de har i stor grad hatt som formål å skjule og tilsløre den straffbare virksomheten. Dette er skjerpene. N03 har utsatt sin arbeidsgiver for risiko for omdømmetap, noe bankvirksomheten er særlig sårbar for. Dette måtte hun som siviløkonom være kjent med. Isolert sett skal dette forholdet straffes med fengsel i området 1 til 1 år og 6 måneder.

Unnlatt bokføring av vel 6 millioner kroner, og ved det unndragelse av kr 1 250 000,- i merverdiavgift, er alvorlig økonomisk kriminalitet som skal straffes strengt. I skjerpene retning legger retten vekt på at det dreier seg om en vedvarende virksomhet over mange år. Unndragelsen er systematisk gjort og utført på en slik måte at oppdagelsesrisikoen blir liten. Det er først ved en grundig gjennomgang av føringene av hver enkelt kassarull opp mot bruk av bankterminal, at det har vært mulig å avdekke omfanget av unndragelsen. Det er også skjerpene at de ansatte har blitt trukket inn ved at de har fått beskjed om å bruke ekstra kasser. Forholdet er søkt tilslørt ved at kassaruller er forsøkt ødelagt, regnskaper er forlagt og ikke minst påvirkning av ansatte som kunne ha avslørt virksomheten. En isolert vurdering av disse to postene tilsier en straff av fengsel på 1 år og 6 måneder.

Straffen for ikke å kunne fremvise regnskapene ved kontroll er bøter.

Straffen for overtredelse av arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid vil også være bøter. Sett hen til omfanget av overtredelsene i denne saken, ville boten måtte settes høyt, også når det ses hen til de tiltaltes vinning som følge av overtredelsen.

Straffen skal utmåles individuelt for hver enkelt tiltalt og samlet for alle forhold hver enkelt skal dømmes for. Bøteforhold anses som skjerpene omstendigheter ved utmålingen av fengselsstraffen, jf. straffeloven § 63 annet ledd jf. straffeloven § 62.

Med unntak for N03 som har et mindre bøteforhold, er ingen av de tiltalte straffedømt tidligere.

I saker hvor det i hovedsak er de allmennpreventive hensynene som begrunner straffutmålingen, har personlige forhold mindre vekt ved utmålingen. Retten kan ikke se at belastende mediaomtale, eller N02s og N03s omsorgsansvar for eget barn, er omstendigheter som tilsier en lavere straff i denne saken. Det samme gjelder N01s helsetilstand.

Saken har nødvendiggjort en bred og langvarig etterforskning, både i Norge og India. Den tiden som har forløpt fra første anmeldelse og til iretteføringen av saken ved hovedforhandling, kan ikke anses å være lang sett hen til arten og omfanget av saken.

Aktor har foreslått at straffen for N01 settes til fengsel i 4 år og 6 måneder, for N02 til fengsel i 3 år og 6 måneder og for N03 til fengsel i 2 år.

Retten anser aktors straffeforslag for å være for mildt. Dette skyldes i hovedsak rettens syn på straffen for tiltalens post I, menneskehandel. Retten har kommet til at straffen for N01 passende kan settes til fengsel i 5 år og 6 måneder. Straffen for N02 settes passende til fengsel i 4 år og 6 måneder. Straffen for N03 settes til fengsel i 3 år og 6 måneder.

Inndragning til fordel for de fornærmede og rettighetstap som det er tatt forbehold om i tiltalebeslutningen, ble uttrykkelig frafalt av aktor.

Det er ikke lagt ned påstand om saksomkostninger. Ansvar for sakens omkostninger idømmes heller ikke.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning:

- 1. N01, født 0.0.1950 dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 fjerde ledd, jf første ledd bokstav b, straffeloven § 270 første ledd nr. 1 jf annet ledd jf § 271, bokføringsloven § 15 første ledd annet punktum jf § 7 første ledd, merverdiavgiftsloven § 72 nr. 1 og 3 jf straffeloven § 270 (før 1.1.2010), arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-6 fjerde ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 § 10-6 åttende ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 første ledd, arbeidsfri, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 annet ledd, daglig og ukentlig arbeidsfri alt sammenholdt med straffeloven § 62 og § 63 annet ledd til en straff av fengsel i fengsel i 5 år og 6 måneder.*

Til fradrag i straffen går 2 dager for utholdt varetekt.

- 2. N02, født 0.0.1979 dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 fjerde ledd, jf første ledd bokstav b, straffeloven § 270 første ledd nr. 1 jf annet ledd jf § 271, bokføringsloven § 15 første ledd første punktum, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-6 fjerde ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf § 10-6 åttende ledd, overtid, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 første ledd, arbeidsfri, arbeidsmiljøloven § 19-1 jf. § 10-8 annet ledd, daglig og ukentlig arbeidsfri alt sammenholdt med straffeloven § 62 og § 63 annet ledd til en straff av fengsel i 4 år og 6 måneder.*

Til fradrag i straffen går 8 dager for utholdt varetekt.

- 3. N03, født 0.0.1977 dømmes for overtredelse av straffeloven § 224 fjerde ledd, jf første ledd bokstav b, straffeloven § 275 første og annet ledd jf § 276 alt sammenholdt med straffeloven § 62 til en straff av fengsel i 3 år og 6 måneder*

Til fradrag i straffen går 3 dager for utholdt varetekt.

- 4. N01 dømmes til å betale kr 122 705,15 i erstatning for lidet tap til N04 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 5. N02 og N03, dømmes - en for begge og begge for en - til å betale kr 46 384,95 i erstatning for lidet tap til N04 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 6. N02 og N03, dømmes - en for begge og begge for en - til å betale kr 226 072,10 i erstatning for lidet tap til N05 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til*

betaling skjer.

- 7. N02 og N03, dømmes - en for begge og begge for en - til å betale kr 197 136, 50 i erstatning for lidt tap til N06 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer*
- 8. N01 dømmes til å betale oppreisningserstatning med kr.60 000,- til N04 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 9. N02 og N03 dømmes - en for begge og begge for en - til å betale oppreisningserstatning med kr 75 000,- til N05 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 10. N02 og N03 dømmes - en for begge og begge for en - til å betale oppreisningserstatning med kr 75 000,- til N06 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 11. N02 og N03 dømmes - en for begge og begge for en - til å betale oppreisningserstatning med kr 15 000,- til N04 innen 2 uker fra dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 12. N01 dømmes til å betale erstatning med kr 440 183,- til NAV innen 2 uker fra dommens forkynnelse, og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*
- 13. N02 dømmes til å betale erstatning med kr 198 379,- til NAV innen 2 uker fra dommens forkynnelse, og med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.*